

SUD BOSNE I HERCEGOVINE
Broj: X-KR-05/40
Sarajevo, 03.11.2006.

U IME BOSNE I HERCEGOVINE

Sud Bosne i Hercegovine, u vijeću sastavljenom od sudija Davorina Jukića kao predsjednika vijeća, Almiro Rodrigues-a i Lars Folke Bjur Nystrom-a kao članova vijeća, uz sudjelovanje pravne saradnice Elvire Begović kao zapisničara, u krivičnom predmetu protiv optuženog Kovačević Nikole, zbog krivičnog djela Zločin protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka h), u vezi sa tačkom a), e), f) i k) Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine (KZ BiH), povodom optužnice Tužilaštva Bosne i Hercegovine broj KT-RZ-31/05 od 28.12.2005. godine, nakon održanog glavnog i javnog pretresa u prisutnosti optuženog Kovačević Nikole, tužioca Tužilaštva Bosne i Hercegovine Džemile Begović, te branilaca optuženog Ranka Dakića i Jove Đukanovića, advokata iz Prijedora, dana 02.11.2006. godine je donio, a dana 03.11.2006. godine javno objavio slijedeću

P R E S U D U

OPTUŽENI: KOVAČEVIĆ NIKOLA (ranije Kajtez Daniluško), sin Kajtez Gojka i majke Milke rođene Branković, rođen 19.04.1968. godine u selu Kruhari, općina Sanski Most, sa završenim srednjoškolskim obrazovanjem, po zvanju bravar-varilac, stalno nastanjen u..., ulica ..., opština ..., ..., posjeduje dvojno državljanstvo i to ... i..., nalazi se u pritvoru od 10.10.2005. godine,

K R I V J E

Što je:

U periodu od aprila do augusta mjeseca 1992. godine, kao pripadnik lokalne jedinice, poznate kao Srpske odbrambene snage-SOS, koja je zaključkom Kriznog štaba Srpske opštine Sanski Most broj: 00/02 od 22.04.1992. godine prerasla u specijalnu jedinicu Srpske teritorijalne odbrane za općinu Sanski Most, u sklopu širokog i sistematičnog napada Vojske Srpske Republike Bosne i Hercegovine, teritorijalne odbrane, pripadnika milicije i paravojnih formacija na civilno stanovništvo, muslimanske i hrvatske nacionalnosti, a na širokom području Bosanske Krajine, uključujući napad na područje općine Sanski Most, koji je započeo 19. aprila 1992. godine oružanim napadom na zgradu općine Sanski Most, a nastavio od 25. maja 1992. godine lišavanjem slobode intelektualaca, milicionara, politički angažovanih Hrvata i Muslimana, njihovim zatvaranjem u Stanicu javne bezbjednosti u Sanskom Mostu, a potom oružanog napada na naselja Muhići Mahala, Otoke, te sela Hrustovo, Vrhpolje i druga područja općine u kojima su pretežno živjeli Muslimani i Hrvati, prilikom kog napada su granatirani civilni objekti, svo stanovništvo istjerano

iz svojih domova, koji su zapaljeni i pljačkani, a istjerano civilno stanovništvo odvođeno na mjesta gdje su sakupljani i razdvajani, a potom zatvarani u formirane zatočeničke objekte u Sanskom Mostu kao što je Stanica javne bezbjednosti, Osnovna škola „Hasan Kikić“, garaže fabrike „Betonirka“, Sportska dvorana Srednjoškolskog centra i druge objekte gdje su zatočeni muškarci bili izloženi fizičkom i psihičkom zlostavljanju, a zatim veliki broj zatočenika Hrvata i Muslimana transportovan u logor „Manjača“ na Manjači, koji se nalazio na području općine Banja Luka, pa znajući za takve napade učestvovao u njima tako što je:

1. U periodu od maja do avgusta mjeseca 1992. godine sam ili zajedno sa Martić Milanom i drugim pripadnicima vojske i milicije zatvarao u zatočeničke objekte i mučio zatočene civile, a posebno u garažama „Betonirka“, među kojima i Karabeg Mirzeta, Basarić Faika, Bahtić Zikriju, Botonjić Faruka, Talić Osmana, Ključanin Nihada, Zulić Ahmeta, Osmančević Hasana, Dedić Ejuba, na način da ih je pesnicama, nogama, gumenom palicom i drugim predmetima udarao po svim dijelovima tijela, tjerao ih da se između sebe tuku, pa je na to prisilio Ključanin Nihada i Karabeg Mirzeta, prijetio Karabeg Mirzetu da će mu nožem odrezati dijelove tijela, te ih na drugi način vrijeđao, nanoseći im tešku tjelesnu i duševnu patnju i bol.

2. U periodu juni i juli mjesec 1992. godine zajedno sa drugim pripadnicima vojske i milicije među kojima su i Saović Dušan zvani „Nunja“, Mudrmić Dušan zvani „Medeni“, Krunic Milorad, Vujanić Drago, učestvovao u odvođenju civila koji su bili zatočeni u Stanici javne bezbjednosti, garažama „Betonirka“, OŠ „Hasan Kikić“, Sportskoj dvorani Srednjoškolskog centra, u logor „Manjača“ na način da su pretrpavali kamione u koje su tukući ih, iscrpljene utjerivali, a nakon dolaska u logor „Manjača“ prilikom izlaska iz kamiona formirali špalir za tuču na koji način su mučeni svi koji su izašli iz kamiona pa je i:

2a. Dana 06.06.1992. godine nakon stoje kamion zatočenih civila stigao pred logor na Manjači zajedno sa licima iz tačke 2. prilikom izlaska iz kamiona, od ostalih zatvorenika izdvojili, njih oko sedam među kojima i Bišćević Harisa, Mehodić Nerona, Hađiahmetović Nedima, Jelečević Jasmina, Bahtić Ermina zvani „Šime“, pretukli ih na posebno surov način, udarajući ih rukama, nogama, kundacima, palicama, po svim dijelovima tijela, nanoseći im tako teške povrede od kojih su ostali nepomično ležati u krvi, nakon čega su njihova tijela vratili u kamion i odvezli ih u nepoznatom pravcu od kada im se gubi svaki trag.

2b. Dana 11.06.1992. godine, prilikom transporta zatočenih civila u logor na Manjači, zajedno sa licima iz tačke 2., dok su premlaćivali zatvorenike, pretukao Dedić Ejuba zvani „Vuk“, a zajedno sa još jednim licem pretukao izvjesnog Topalovića zvani „Capi“ kojeg su zatim ubacili u kamion i zajedno sa još oko pet zatočenih civila među kojima su Rekić Sadik, Rekić Ilijaz, izvjesni „Tofo“ iz naselja Otoke odvezli u nepoznatom pravcu od kada im se gubi svaki trag.

2c. Dana 07.07.1992. godine zajedno sa licima iz tačke 2., zatočenike iz garaža „Betonirka“ radi odvođenja u logor „Manjača“, potrpali u jedan kamion, njih oko šezdeset, gdje nisu imali prostora, nego su bili natrpani jedan na drugog, te ih zatvorili pod ceradu kamiona koju zatvorenici nisu smjeli podići zbog prijetnje naoružanih u pratnji, a usljed velike vrućine, povreda i iscrpljenosti, najmanje devetnaest zatočenika se ugušilo među kojima su Bajraktarević Jasmin, Deliće Adam, Durmišević Salahudin, Halimović Mirsad, Hodić Hivzo, Hođžić Ismet, Hukanović

Sevdaga, Jakupović Adem, Jusić Ramo, Kamić Fadil, Matanović Vinko, Materić Besim, Mehić Izet, Mlinar Josip, Muhić Dževad, Muhić Nedžad, Mujadžić Zijad, Pršić Muharem i Talić Kemo, pa kada je po dolasku pred logor „Manjača“, uprava logora odbila primiti takve zatvorenike, vraćeni su u kamion i odvezeni nazad u Sanski Most, čija su tijela ekshumirana i identifikovana u masovnoj grobnici „Ušće Dabar“ u Sankom Mostu.

2d. Istog dana kao pod tačkom 2c. kada su ugušeni zatočenici koji su odvođeni u logor „Manjača“ vraćeni u kamion, optuženi i drugi iz naoružane pratnje zatočenika nisu upravi logora predali zatočenike koji su pokušali pomoći ljudima koji su se ugušili, nego su njih oko šest, među kojima Bišćević Edina, Mauzner Ventislava, Burnić Envera odveli u nepoznatom pravcu od kada im se gubi svaki trag.

Dakle, da je,

U sklopu širokog i sistematičnog napada usmjerenog protiv civilnog stanovništva na području općine Sanski Most, znajući za takav napad i učestvujući u njemu izvršio, pomagao i podsticao progon Muslimana i Hrvata, a sve zbog njihove nacionalne, vjerske, političke i etničke pripadnosti,

Čime je, počimo krivično djelo Zločin protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka h) u vezi sa tačkom a), e), f) i k) KZ BiH, u vezi člana 180. stav 1. KZ BiH

pa ga sud na osnovu navedenih zakonskih propisa, te uz primjenu člana 42. i člana 48. KZBiH

OSUĐUJE

NA KAZNU ZATVORA U TRAJANJU OD 12 /dvanaest/ GODINA

Na osnovu primjene zakonskog propisa iz člana 56. KZ BiH, vrijeme koje je optuženi proveo u pritvoru počev od 10.10.2005. godine pa nadalje ima se uračunati u izrečenu kaznu zatvora.

Na osnovu člana 188. stav 4. ZKP BiH, optuženi se oslobađa dužnosti da naknadi troškove krivičnog postupka.

Na osnovu člana 198. stav 2. ZKP BiH, oštećeni Hasan Osmančević i Sadmir Alibegović sa imovinsko pravnim zahtjevom, te Suad Šabić, Zikrija Bahtić, Adil Draganović, Ismet Kolaković, Redžep Zukić, Rufad Zukić, Nijaz Halilović, Mehmed Mujagić, Redžo Kurbegović, Zikret Zukić, Adem Seferović, Sakib Muhić, Mirzet Karabeg, Nihad Ključanin, Enis Sabanović, Ejub Dedić, Senad Supuk i Osman Talić sa eventualnim imovinskopravnim zahtjevom se upućuju na parnicu.

O b r a z l o ž e n j e

Optužnicom Tužilaštva Bosne i Hercegovine broj: KT-RZ-31/05 od 28.12.2005. godine, potvrđenom 05.01.2006. godine, Kovačević Nikola (ranije Kajtez Daniluško) optužen je daje, radnjama opisanim u tačkama 1. i 2. (2a., 2b., 2c. i 2d.) optužnice, počinio krivično djelo Zločin protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka h) u vezi sa tačkom a), e), f) i k) istog člana i člana 180. stav 1. KZ BiH.

Izjašnjavajući se o krivnji, optuženi Kovačević Nikola se izjasnio da nije kriv za krivično djelo koje mu se optužnicom stavlja na teret.

Na glavnom i javnom pretresu, tužilac je izveo svjedoke i dostavio dokumente kao dokaze. Faruk Botonjić, Nedim Bišćević, Hasan Osmančević, SADMIR Alibegović, Ilijaz Mehmedović, Dragan Majkić, Suad Sabić, Zikrija Bahtić, Adil Draganović, Ismet Kolaković, Mira Mauzner, Redžep Zukić, Rufad Zukić, Jure Lovrić, Mile Dobrijević, Nijaz Halilović, Mehmed Mujagić, Redžo Kurbegović, Zikret Zukić, Adem Seferović, Sakib Muhić, Mirzet Karabeg, Nihad Ključanin, Enis Šabanović, Ejub Dedić, Senad Šupuk, Osman Talić, Boško Grubiša i Stanko Erceg su bili saslušani u svojstvu svjedoka. Ramiz Caldarević je saslušan u svojstvu vještaka-grafologa. U toku glavnog pretresa, izvršen je i uvid u sljedeće dokumente: fotodokumentacija zatočeničkih objekata na području Sanskog Mosta (35 fotografija), br. 264/05 od 21.10.2005. godine; zapisnik o saslušanju svjedoka Faruka Botonjića kod Tužilaštva BiH, br. KT-RZ-31/05 od 20.10.2005. godine; zapisnik o saslušanju svjedoka Nedima Bišćevića kod Tužilaštva BiH, br. KT-RZ-31/05 od 17.10.2005. godine; zapisnik o saslušanju svjedoka Hasana Osmančevića kod Tužilaštva BiH, br. KT-RZ-31/05 od 15.10.2005. godine; zapisnik o saslušanju svjedoka SADMIRA Alibegovića kod Tužilaštva BiH, br. KT-RZ-31/05 od 14.10.2005. godine; zapisnik o saslušanju svjedoka Ilijaza Mehmedovića kod Tužilaštva BiH, br. KT-RZ-31/05 od 17.10.2005. godine; zapisnik o saslušanju svjedoka Dragana Majkića kod Tužilaštva BiH, br. KT-RZ-31/05 od 28.11.2005. godine; zapisnik o saslušanju svjedoka Suada Šabića kod Tužilaštva BiH, br. KT-RZ-31/05 od 19.10.2005. godine; zapisnik o saslušanju svjedoka Zikrije Bahtića kod Tužilaštva BiH, br. KT-RZ-31/05 od 20.10.2005. godine; zapisnik o saslušanju svjedoka Adila Draganovića kod Tužilaštva BiH, br. KT-RZ-31/05 od 21.10.2005. godine; zapisnik o saslušanju svjedoka Ismeta Kolakovića kod Tužilaštva BiH, br. KT-RZ-31/05 od 29.11.2005. godine; zapisnik o saslušanju svjedoka Mira Mauzner kod Tužilaštva BiH, br. KT-RZ-31/05 od 16.10.2005. godine; zapisnik o saslušanju svjedoka Redžepa Zukića kod Tužilaštva BiH, br. KT-RZ-31/05 od 30.11.2005. godine; zapisnik o saslušanju svjedoka Rufada Zukića kod Tužilaštva BiH, br. KT-RZ-31/05 od 01.12.2005. godine; službena zabilješka-informativni razgovor sa Mehmedović Ilijazom, SJB Sanski Most od 08.06.1992. godine; službena zabilješka-informativni razgovor sa Avdić Safetom, SJB Sanski Most od 29.05.1992. godine; službena zabilješka-informativni razgovor sa Keranović Zuhrijom od 04.07.1992. godine; službena zabilješka-informativni razgovor sa Kandžić Zijadom od 04.07.1992. godine; službena zabilješka-informativni razgovor sa Alihodžić Nedimom od 05.07.1992. godine; službena zabilješka-informativni razgovor sa Eminić Mesudom od 04.07.1992. godine; službena zabilješka-informativni razgovor sa Beširević Mesudom od 04.07.1992. godine; službena zabilješka-informativni razgovor sa Fočak Ismetom, SJB Sanski Most od 31.05.1992. godine; službena zabilješka-informativni razgovor sa Ališić Mehmedom, SJB Sanski Most od 10.06.1992. godine; službena zabilješka-informativni razgovor sa Kandžić Ahmom, SJB Sanski Most od 08.06.1992. godine; službena zabilješka-informativni razgovor sa Mujagić Fadilom, SJB Sanski Most od

31.05.1992. godine; službena zabilješka-informativni razgovor sa Jakupović Senadom, SJB Sanski Most od 29.05.1992. godine; zapisnik o saslušanju svjedoka Mileta Dobrijevića kod Tužilaštva BiH, br. KT-RZ-31/05 od 11.11.2005. godine; zapisnik o saslušanju svjedoka Nijaza Halilovića kod Tužilaštva BiH, br. KT-RZ-31/05 od 18.10.2005. godine; zapisnik o saslušanju svjedoka Mehmeda Mujagića kod Tužilaštva BiH, br. KT-RZ-31/05 od 20.10.2005. godine; zapisnik o saslušanju svjedoka Redže Kurbegovića kod Tužilaštva BiH, br. KT-RZ-31/05 od 19.10.2005. godine; zapisnik o saslušanju svjedoka Redže Kurbegovića kod Tužilaštva BiH, br. KT-RZ-31/05 od 02.12.2005. godine; zapisnik o saslušanju svjedoka Zikreta Zukića kod Tužilaštva BiH, br. KT-RZ-31/05 od 15.10.2005. godine; zapisnik o saslušanju svjedoka Adema Seferovića kod Tužilaštva BiH, br. KT-RZ-31/05 od 16.10.2005. godine; zapisnik o saslušanju svjedoka Sakiba Muhića kod Tužilaštva BiH, br. KT-RZ-31/05 od 30.11.2005. godine; zapisnik o saslušanju svjedoka Mirzeta Karabega kod Tužilaštva BiH, br. KT-RZ-31/05 od 14.10.2005. godine; zapisnik o saslušanju svjedoka Nihada Ključanina kod Tužilaštva BiH, br. KT-RZ-31/05 od 18.10.2005. godine; zapisnik o saslušanju svjedoka Enisa Šabanovića kod Tužilaštva BiH, br. KT-RZ-31/05 od 20.10.2005. godine; zapisnik o saslušanju svjedoka Ejuba Dedića kod Tužilaštva BiH, br. KT-RZ-31/05 od 02.12.2005. godine; zapisnik o saslušanju svjedoka Senada Šupukakod Tužilaštva BiH, br. KT-RZ-31/05 od 01.12.2005. godine; zapisnik o saslušanju svjedoka Osmana Talića kod Tužilaštva BiH, br. KT-RZ-31/05 od 16.10.2005. godine; nalaz i mišljenje vještaka - grafologa Ramiza Čaldarevića br. KT-RZ-31/05 od 20.11.2005. godine; fotodokumentacija grafološkog vještačenja rukopisa optuženog (21 fotografija u boji) br. KT-RZ-31/05 od 20.11.2005. godine; Pismo optuženog; Nesporni rukopis optuženog; spisak lica umrlih od gušenja; skenirane fotografije optuženog (2 fotografije u boji) sa pasoša i lične karte optuženog i disketa sa navedenim fotografijama; fotografije optuženog (2 originalne fotografije) iz ratnog perioda; akt CJB Banja Luka br. 10-1-137/05 od 22.11.2005. godine i rješenje CJB Prijedor br. 14-09/1-203-23 od 25.09.1996. godine o promjeni ličnog imena optuženog; akt Kriznog štaba Srpske opštine Sanski Most br. 5/92 od 21.04.1992. godine; akt Kriznog štaba Srpske opštine Sanski Most br. 7/92 od 22.04.1992. godine (Zaključci sa sastanka Kriznog štaba od 21. i 22.04.1992. godine); proglas Štaba Srpskih odbrambenih snaga Srpske opštine Sanski Most od 13.04.1992. godine; proglas SOS Sanski Most br. 5/92 od 30.05.1992. godine; izvještaj o radu i aktivnostima SOS-a od 16.09.1992. godine kao Interventnog voda 6. Krajiške brigade u periodu od 01.05.1991. do 16.09.1992. godine; telefonski imenik čvornog područja Sanski Most - pozivni broj 079-stranice 77. i 78.; prateća dokumentacija uz grafološko vještačenje rukopisa optuženog (naredba Tužilaštva BiH za vještačenje br. KT-RZ-31/05 od 31.10.2005. godine, zapisnik br. KT-RZ 31/05 od 10.11.2005. godine o provođenju istražne radnje potrebne za grafološko vještačenje, službena zabilješka br. KT-RZ-31/05 od 10.11.2005. godine, akt Tužilaštva BiH br. KT-RZ - 31/05 od 22.11.2005. godine sa 3 molbe osumnjičenog); zaključci Kriznog štaba Srpske opštine Sanski Most br. KŠ-23/92 od 22.05.1992. godine; zapisnik sa 12. sjednice Izvršnog odbora Skupštine opštine Sanski Most od 22.08.1992. godine; naređenje komandanta 6. Krajiške brigade, pukovnika Branka Basare; izvještaj o radu Opštinskog štaba Civilne zaštite za period od 15.07.-15.10.1992. godine; depeša SJB Sanski Most br. 11-14-1288/92 od 17.08.1992. godine; akt SJB Sanski Most br. 11-14 od 05.08.1992. godine; akt SJB Sanski Most br. 11-14-31/92 od 06.06.1992. godine; akt SJB Sanski Most br. 11-14-S1. od 23.08.1992. godine; potvrda SJB Sanski Most br. 11-14-S1. od 23.08.1992. godine; službena zabilješka-informativni razgovor sa Sadmirom Alibegovićem, SJB Sanski Most od 25.06.1992. godine; službena

zabilješka-informativni razgovor sa Nedimom Bišćevićem-logor Manjača od 26.08.1992. godine; službena zabilješka-informativni razgovor sa Ademom Seferovićem od 04.07.1992. godine; službene zabilješke o obavljenim informativnim razgovorima sa pritvorenim licima u inkriminisanom periodu (službena zabilješka o informativnom razgovoru sa Delić Ejubom od 08.07.1992. godine, službena zabilješka o informativnom razgovoru sa Majdankić Hilmijom od 26.08.1992. godine, službena zabilješka o informativnom razgovoru sa Hodžić Emsudom od 26.08.1992.godine, službena zabilješka o informativnom razgovoru sa Buljubašić Esnefom od 08.07.1992. godine, službena zabilješka o informativnom razgovoru sa Kadirić Jusufom od 26.08.1992. godine, službena zabilješka o informativnom razgovoru sa Halknović Smailom od 26.08.1992. godine, službena zabilješka o informativnom razgovoru sa Suljanović Zijadom od 15.07.1992. godine, službena zabilješka o informativnom razgovoru sa Brković Ademom od 08.07.1992. godine, službena zabilješka o informativnom razgovoru sa Halilović Seadom od 29.06.1992. godine, službena zabilješka o informativnom razgovoru sa Kugić Rahimom od 08.07.1992. godine, službena zabilješka o informativnom razgovoru sa Džafić Ilijazom od 08.07.1992. godine, službena zabilješka o informativnom razgovoru sa Memić Seadom od 08.07.1992. godine, službena zabilješka o informativnom razgovoru sa Mušić Ismetom od 08.07.1992. godine, službena zabilješka o informativnom razgovoru sa KadirićDervišom od 08.07.1992. godine, službena zabilješka o informativnom razgovoru sa Zenković Senadom od 13.07.1992. godine, službena zabilješka o informativnom razgovoru sa Pašalić Seadom od 26.08.1992. godine, službena zabilješka o informativnom razgovoru sa Jelečević Fadilom od 26.08.1992. godine, službena zabilješka o informativnom razgovoru sa Sinanović Osmom od 13.07.1992. godine, službena zabilješka o informativnom razgovoru sa Seferović Ibrahimom od 04.07.1992. godine, službena zabilješka o informativnom razgovoru sa Sinanović Besimom od 26.08.1992. godine, službena zabilješka o informativnom razgovoru sa Alibegović Denisom od 11.08.1992. godine, službena zabilješka o informativnom razgovoru sa Musić Ademom od 08.07.1992. godine, službena zabilješka o informativnom razgovoru sa Begić Hasanom od 11.07.1992. godine, službena zabilješka o informativnom razgovoru sa Seferović Jasminom od 11.07.1992. godine, službena zabilješka o informativnom razgovoru sa Seferović Semirom od 26.06.1992. godine, službena zabilješka o informativnom razgovoru sa Grbić Ismetom od 08.07.1992. godine, službena zabilješka o informativnom razgovoru sa Handanagić Velidom od 20.06.1992. godine, službena zabilješka o informativnom razgovoru sa Beširević Samirom od 08.07,1992. godine); depeša SJB Sanski Most br. 11-14/01-1286/92 od 14.08.1992. godine; depeša SJB Sanski Most br. 11-14/01-1316/92 od 09.09.1992. godine; zapisnik Kantonalnog suda u Bihaću br. KRI-44/01 od 24.09.2001. godine o ekshumaciji iz masovne grobnice na lokalitetu „Ušće Dabar" i „Tomina Markovići" na području općine Sanski Most (crtež lica mjesta - ekshumacija na lokalitetu „Ušće Dabar" općina Sanski Most, br. 51/01 od 17.07.2001. godine; akt Policijske uprave 3 Sanski Most br. 05-6/03-611/05 od 14.09.2005. godine; nalazi DNK analiza i zapisnici o prepoznavanju leša, i to: nalaz DNK analize broj: ICMP 245/02 od 06.06.2002. godine i zapisnik o prepoznavanju na ime Bajraktarević Jasmin od 31.07.2001. godine, nalaz DNK analize broj: ICMP 246/02 od 06.06.2002. godine i zapisnik o prepoznavanju na ime Delić Adam od 17.06.2002. godine, nalaz DNK analize broj: ICMP 6297/05P od 15.09.2005. godine i zapisnik o prepoznavanju na ime Durmišević Salahudin od 1.08.2005. godine, nalaz DNK analize broj: ICMP 248/02 od 06.06.2002. godine i zapisnik o prepoznavanju na ime Halimović Mirsad od 20.06.2002. godine, nalaz DNK analize broj: ICMP 241/02

od 06.06.2002. godine i zapisnik o prepoznavanju na ime Hodžić Hivzo od 11.06.2002. godine, nalaz DNK analize broj: ICMP 253/02 od 06.06.2002. godine i zapisnik o prepoznavanju na ime Hodžić Ismet od 02.08.2001. godine, nalaz DNK analize broj: ICMP 1175/02 od 24.01.2003. godine i zapisnik o prepoznavanju na ime Hukanović Sevdaga od 27.07.2001. godine, nalaz DNK analize broj: ICMP 255/02 od 06.06.2002. godine i zapisnik o prepoznavanju na ime Jakupović Adem od 06.06.2002. godine, nalaz DNK analize broj: ICMP 257/02 od 06.06.2002. godine i zapisnik o prepoznavanju na ime Jusić Ranio od 30.07.2001. godine, nalaz DNK analize broj: ICMP 4042/04 od 04.08.2004. godine i zapisnik o prepoznavanju na ime Kamić Fadil od 08.09.2004. godine, nalaz DNK analize broj: ICMP 240/02 od 06.06.2002. godine i zapisnik o prepoznavanju na ime Matanović Vinko od 27.07.2001. godine, nalaz DNK analize broj: ICMP 1180/02 od 30.01.2003. godine i zapisnik o prepoznavanju na ime Materić Besim od 05.03.2003. godine, nalaz DNK analize broj: ICMP 242/02 od 06.06.2002. godine i zapisnik o prepoznavanju na ime Mehić Izet od 11.06.2002. godine, nalaz DNK analize broj: ICMP 247/02 od 06.06.2002. godine i zapisnik o prepoznavanju na ime Mlinar Josip od 27.07.2001. godine, nalaz DNK analize broj: ICMP 939/02 od 27.11.2002. godine i zapisnik o prepoznavanju na ime Muhić Dževad od 30.04.2003. godine, nalaz DNK analize broj: ICMP 243/02 od 06.06.2002. godine i zapisnik o prepoznavanju na ime Muhić Nedžad od 05.07.2002. godine, nalaz DNK analize broj: ICMP 254/02 od 06.06.2002. godine i zapisnik o prepoznavanju na ime Mujadžić Zijad od 25.08.2001. godine, nalaz DNK analize broj: ICMP 256/02 od 06.06.2002. godine i zapisnik o prepoznavanju na ime Pršić Muharem od 12.06.2002. godine, nalaz DNK analize broj: ICMP 252/02 od 06.06.2002. godine i zapisnik o prepoznavanju na ime Talić Kemo od 26.07.2001. godine; fotodokumentacija-masovna grobnica „Dabar Ušće“, br. 170-01/01 od 08.07.2001. godine; fotodokumentacija - masovna grobnica „Dabar Ušće“, br. 181-1/01 od 16.07.2001. godine; rješenja Općinskog suda Sanski Most o proglašenju lica umrlim, i to: rješenje Općinskog suda Sanski Most, broj: R-702/99 od 31.01.2001. godine o proglašenju umrlim Bahtić Ermina, rješenje Općinskog suda Sanski Most, broj: R-388/98 od 31.08.1998. godine o proglašenju umrlim Jahić Mirzeta, rješenje Općinskog suda Sanski Most, broj: R-129/98 od 24.03.1999. godine o proglašenju umrlim Mujagić Rufada, rješenje Općinskog suda Sanski Most, broj: R-903/97 od 04.02.1998. godine o proglašenju umrlim Rekić Ilijaza, rješenje Općinskog suda Sanski Most, broj: R-414/97 od 02.07.1997. godine o proglašenju umrlim Mauzner Ventislava, rješenje Općinskog suda Sanski Most, broj: R-430/97 od 14.07.1997. godine o proglašenju umrlim Burnić Envera, rješenje Općinskog suda Sanski Most, broj: R-476/2000 od 22.12.2000. godine o proglašenju umrlim Topalović Safeta); naredba SDS Sarajevo od 29.10.1991. godine; zaključci Autonomne regije Krajina br. 03-297/92 od 08.05.1992. godine; zaključci Autonomne regije Krajina br. 03-299/92 od 09.05.1992. godine; Uputstvo SDS-a o organizovanju i djelovanju organa Srpskog naroda u BiH u vanrednim okolnostima br. 101-3 od 19.12.1991. godine; Odluka Predsjedništva Srpske Republike BiH o povratku iseljenih lica na teritoriju Srpske Republike BiH, br. 03-507 od 02.06.1992. godine, objavljena u „Službenom glasniku srpskog naroda u BiH“ br. 8/92; Deklaracija Skupštine Srpske Republike o državnom i političkom uređenju države, br. 02-803/92 od 03.09.1992. godine, objavljena u „Službenom glasniku Srpske Republike“ br. 14/92; Zakon o državljanstvu Srpskom, objavljen u „Službenom glasniku Republike Srpske“ br. 19/92; Ukaz o proglašenju Zakona o izbjeglicama, objavljen u „Službenom glasniku Republike Srpske“ br. 5/93; Odluka o strateškim ciljevima srpskog naroda u BiH br. 02-130/92 od 12.05.1992. godine, objavljena u „Služenom

glasniku Republike Srpske" br. 22/93; Ustav Republike Srpske, objavljen u „Služenom glasniku Republike Srpske" br. 21/92; Djelimična odluka Ustavnog suda BiH donesena na sjednici od 28., 29. i 30. januara 2000. godine, u pogledu Ustava Republike Srpske i Federacije Bosne i Hercegovine; Djelimične odluke Ustavnog suda BiH donesene na sjednici od 18. i 19. februara 2000. godine i od 18. i 19. avgusta 2000. godine, u pogledu Ustava Republike Srpske i Federacije Bosne i Hercegovine; Djelimična odluka Ustavnog suda BiH donesena na sjednici od 30. juna i 01. jula 2000. godine, u pogledu Ustava Republike Srpske i Federacije Bosne i Hercegovine; Odluka Predsjedništva RBiH o proglašenju ratnog stanja, br. 1201/92 od 20.06.1992. godine, objavljena u „Službenom listu RBiH" br. 7/92; Uredba Predsjedništva RBiH o ukidanju dosadašnjeg Republičkog štaba Teritorijalne odbrane i obrazovanju Štaba Teritorijalne odbrane RBiH, br. 01-011-302/92 od 08.04.1992. godine, objavljena u „Službenom listu RBiH" br. 1/92; CD sa presudama Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju (MKSJ) i to: presuda MKSJ (IT-00-39&40/01) protiv Biljane Plavšić, presuda MKSJ (IT-95/8) protiv Duška Sikirice, Dragana Kulundžije i Damira Došena, presuda MKSJ (IT-97-30) protiv Miroslava Kvočke, Mlade Radića, Milojice Kosa, Zorana Zigića i Dragoljuba Prcaća, presuda MKSJ (IT-94-1) protiv Duška Tadića, presuda MKSJ (IT-02-61) protiv Miroslava Deronjića, presuda MKSJ (IT-95-9) protiv Sime Zarića i presuda MKSJ (IT-97/24) protiv Milomira Stakića; izvod iz matične knjige umrlih na ime Biščević Faik, br. 05-13-3-663/05 od 19.12.2005. godine; zapisnik o saslušanju svjedoka Faika Biščevića kod Tužilaštva BiH, br. KT-RZ-31/05 od 17.10.2005. godine; izvještaj o radu i aktivnostima SOS-a od 16.09.1992. godine kao Interventnog voda 6. Krajiške brigade u periodu od 01.05.1991. do 16.09.1992. godine; izvještaj o radu i aktivnostima SOS-a od 16.09.1992. godine kao Interventnog voda 6. Krajiške brigade u periodu od 01.05.1991. do 16.09.1992. godine; izvještaj o aktivnostima SOS-a i učešću u borbenim dejstvima po planu 6. Krajiške brigade, br. Pov. 9/92 od 04.09.1992. godine; zabilješke predsjednika Kriznog štaba Srpske opštine Sanski Most-Rašula Nedeljka; Spisak pripadnika SOS-a; Zaključak Izvršnog odbora Skupštine opštine Sanski Most br. 01-012-46 od 26.11.1992. godine, potpisan od strane Predsjednika Izvršnog odbora Vrkeš Vlade; Zaključak Izvršnog odbora Skupštine opštine Sanski Most br. 01-012-40/ od 21.10.1992. godine; Zaključak Izvršnog odbora Skupštine opštine Sanski Most br. 01-012-33/2 od 02.09.1992. godine; depeša SJB Sanski Most br. 11-14-1227/92 od 17.06.1992. godine; akt SJB Sanski Most br. 11-14-54/92 od 20.07.1992. godine potpisan od strane Načelnika SJB Vručinić Mirka i propratni akt SJB Sanski Most-izvještaj o radu SJB Sanski Most za šest mjeseci 1992. godine; spisak lica zarobljenih u ratnim operacijama na području opštine Sanski Most u periodu 18.05. - 06.06.1992. godine; spisak lica zarobljenih u ratnim operacijama na području Srpske opštine Sanski Most; spisak najekstremnijih lica sa područja Sanskog Mosta; rukopis o obradi lica neidentifikovanog skriptera; podaci o zadržanim licima u rukopisu neidentifikovanog skriptera; spisak lica nesrpske nacionalnosti sa oznakama u rukopisu neidentifikovanog skriptera; spisak lica „Manjača od 03.07.-05.07.92. g" u rukopisu neidentifikovanog skriptera; spisak lica „Manjača od 21.07.-24.07.1992. g" u rukopisu neidentifikovanog skriptera; depeša CSB Banja Luka br. 11-1/01-OD-439 od 19.08.1992. godine; Naredba Komande 6. Partizanske brigade Sanski Most br. 1-29-/92 od 06.09.1992.-09.09.1992. godine; telefaks „primljeno od 07011606, 30/11 92. 13,14 07811000 PRES B. Luka"; akt Udruženja logoraša Sanski Most- logori na području općine Sanski Most, uz spisak registrovanih logoraša Sanski Most, Akt Ministarstva odbrane Republike Srpske, broj: 8-04-713-64/05 od 27.12.2005. godine, uz kopiju akta /v Generalštaba vojske Republike Srpske; Dopis Suda BiH broj: X-

KRN-05/40 p od 15.12.2005. godine, uz kopiju Molbe Nikole Kovačevića upućene sudiji za predhodni postupak od 13.12.2005. godine; prijedlog za vođenje jedinstvenog postupka Tužilaštva BiH, broj: KT-RZ-31/05 od 13.01.2006. godine, Izjašnjenje na prijedlog Tužilaštva BiH od 16.01.2006. godine za vođenje jedinstvenog postupka branioca optuženog, advokata Dakić Ranka; Optužnica Vojnog Tužilaštva Republike Srpske od 2.6.1993. godine; Rješenje o određivanju pritvora Vojnog Suda u Banja Luci, broj: Kr-109/92 od 07.12.1992. godine; Rješenje o ukidanju pritvora Vojnog suda u Banja Luci, broj: Ki 335/92 od 02.01.1993. godine; Rješenje o određivanju pritvora Okružnog suda u Banja Luci broj: KV-252/01 od 20.11.2001. godine; Rješenje o određivanju pritvora Okružnog suda u Banja Luci broj: K-105/00 od 07.12.2000. godine; Depeša MUP Republike Srpske Banja Luka, broj 02/2-2199/01 od 09.02.2001. godine; "Molba za puštanje mog sina Dane iz zatvora", u potpisu Kajtez Milka; Zapisnik o ispitivanju osumnjičenog Kovačević Nikole kod Tužilaštva BiH broj: KT-RZ-31/05 od 04.11.2005. godine; Zapisnik o ispitivanju osumnjičenog Kovačević Nikole kod Tužilaštva BiH broj: KT-RZ-/05 od 30.09.2005. godine; Zapisnik o ispitivanju osumnjičenog Kovačević Nikole kod Tužilaštva BiH broj: KT-RZ-31/05 od 30.09.2005. godine; Zapisnik o ispitivanju osumnjičenog Kovačević Nikole kod Tužilaštva BiH broj: KT-RZ-31/05 od 31.10.2005. godine; Zapisnik o ispitivanju osumnjičenog Kovačević Nikole kod Tužilaštva BiH broj: KT-RZ-31/05 od 01.10.2005. godine.

Sud je, uz saglasnost stranaka, izvršio uvid u iskaz svjedoka optužbe Faika Bišćevića u smislu zakonske odredbe iz Člana 273. stav 2. ZKP BiH, jer je svjedok, kako proizilazi iz izvoda iz matične knjige umrlih br. 05-13-3-663/05 od 19.12.2005. godine, u međuvremenu, tj. 06.12.2005. godine preminuo.

Obrana je u toku postupka takođe izvela svjedoke i dostavila dokumente kao dokaze. Dragan Majkić, Duško Babić, Lazar Popović, Adil Draganović i optuženi Kovačević Nikola su saslušani u svojstvu svjedoka. Izvršen je uvid u sljedeće dokumente: Akt Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srpske, CJB Banja Luka, SJB Prijedor, broj: 10-1-10/02-2-RP-483/06 od 21.09.2006. godine; Rješenje o prihvatanju u Jugoslovensko državljanstvo i državljanstvo Republike Srpske, Savezno ministarstvo unutrašnjih poslova u Beogradu 25-01 broj: 600-9342/2001 od 21.12.2001. godine; Vojna knjižica, serija BC broj ...; knjiga "Zločin je zaboraviti zločin", autora Zilhada Ključanina i Hazima Akmadžića (dio knjige, do 55. strane); Akt sekretarijata Srpske Demokratske Stranke, broj: 05-1-891-10/06 od 13.10.2006. godine.

Nakon završetka dokaznog postupka, Tužilac je iznijela svoje završne riječi. Navela je daje u vrijeme kada je optuženi počinio radnje koje mu se stavljaju na teret trajao široki i sistematični napad usmjeren protiv civilnog stanovništva bošnjačke i hrvatske nacionalnost. Ova činjenica proizilazi iz provedenih dokaza i pravosnažnih presuda MKSJ u predmetima protiv Biljane Plavšić, Duška Sikirice i dr i Miroslava Kvočke i dr. Iz dokaza takođe proizilazi daje cilj bio stvaranje općine Sanski Most u kojoj će cjelokupnu vlasti imati samo nacionalna grupa Srba. Taj cilj je postignut formiranjem paralelnih institucija vlasti i stvaranjem atmosfere u kojoj će se svi osjećati nesigurnimi u kojoj je i formirana jedinica SOS, „koja je po obimu i opremljenosti sposobna u datom trenutku zaštititi srpski narod teritorije Sanski Most". Nakon formiranja SOS-a započete su aktivnosti na preuzimanju vlasti na području općine, aktivnim policajcima nesrpske nacionalnosti postavljen je ultimatum za

potpisivanje lojalnosti novoj srpskoj policiji, te ultimatum predstavnicima tadašnje legalne vlasti za napuštanje zgrade općine ili će zgrada u suprotnom biti granatirana. Putem „Srne“ javnost je obaviještena da je Srpska opština Sanski Most počela da funkcioniše 20.04.1992. godine, nakon čega su Muslimani i drugi nesrbi koji su se nalazili na rukovodećim funkcijama razriješeni i ostaju bez posla bez ikakvog razloga i obrazloženja, a 25.05.1992. godine, dolazi do hapšenja istaknutih aktivista SDA i intelektualca, u kojima je učestvovao i optuženi. Naselja koja su bila naseljena isključivo muslimanskim stanovništvom i civilima, koji nisu bili aktivno umiješani u sukob, su zatim granatirana. Mnogi svjedoci optužbe koji su govorili o svojim iskustvima u različitim logorima u Sanskom Mostu bili su zatim transportovani na Manjaču. Prema iskazima svjedoka, tamo bi pri utovaru i istovaru iz kamiona svaki put bio formiran špalir od prisutnih srpskih vojnika, kroz koji je svaki zatočenik morao proći, pri čemu su bili pretučeni. Svjedoci Nedim Biščević, Ejub Dedić, Adem Seferović, Mehmedović Ilijaz su svjedočili da su optuženog vidjeli u različitim situacijama prilikom transporta i dovoženja zatočenika na Manjaču. Tužilac je dalje podsjetila da optuženi prilikom unakrsnog ispitivanja svjedoka nije negirao svjedoke, nego su njegova pitanja bila skoncentrisana na okolnost bezbjedonosne situacije u Sanskom Mostu i naoružavanja Muslimana. Konačno, tužilaštvo je predložilo sudu da optuženog oglasi krivim za sve tačke optužnice i osudi ga po zakonu, smatrajući da na strani optuženog ne postoji nijedna olakšavajuća okolnost, a da nasuprot tome, postoji niz otežavajućih okolnosti, od kojih Tužilaštvo navodi posebnu okrutnosti i upornost iskazanu kod činjenja djela.

Branioци optuženog, advokati Ranko Dakić i Jovo Đukanović su takođe iznijeli svoje završne riječi. Oni su, prije svega, istakli daje optužnica Tužilaštva BiH podignuta protiv Kovačević Nikole uopštenog karaktera, te da se njen veći dio ne odnosi na konkretna djela optuženog. Zatim, Tužilaštvo nije uspjelo dokazati sistematičnost napada, kao ni ulogu optuženog u njemu. U vezi sa tim se odbrana se usprotivila uvođenju presuda MKSJ, s obzirom da isto predstavlja kršenje člana 6. stav 3. (d) - pravo na pravično suđenje Evropske konvencije o ljudskim pravima (EKLJP). Na kraju, odbrana je uložila prigovor na znatne razlike između iskaza svjedoka optužbe zato što su kontradiktorni. Odbrana takođe smatra da Tužilaštvo nije dokazalo da je optuženi bio pripadnik SOS-a, te da je nedvosmisleno dokazano da nikada nije bio član SDS-a. Na kraju, branioци su predložili da sud ne prejudicira krivicu optuženog zbog njegove promjene imena i pisma koje je pisao Vrkeš Vladi, te da donese oslobađajuću presudu nakon detaljne analize navoda iz optužnice i izvedenih dokaza, s obzirom na nedostatak dokaza daje optuženi počinio krivična djela za koja se tereti.

Optuženi je, slijedeći završne riječi svojih branilaca, naveo da se u irikriminisanom periodu nije ni nalazio u Sanskom Mostu, nego je boravio na ratištima. U konkretnom slučaju se ne može govoriti o napadu na civilno stanovništvo, jer iz iskaza svjedoka proizilazi da je u Sanskom Mostu bilo otpora od strane „muslimanskoh formacija“ odnosno bilo je sukoba i rata, a da su stanovnici hrvatske nacionalnosti u irikriminisanom periodu živjeli kao slobodni građani, kod svojih kuća, sve dok se nisu kolektivno iselili, zajedno sa srpskim stanovništvom 1995. godine. Optuženi je dalje bio mišljenja da su iskazi svjedoka optužbe međusobno kontradiktorni, da su svjedoci selektivno izabrani od strane tužioca, te daje izvjestan broj svjedoka pripreman za lažno svjedočenje. Optuženi takođe tvrdi da su njegov izgled, oprema i naoružanje u kritičnom periodu bili u skladu sa pravilima i

propisima VRS, koja je bila jedna od strana u „nesretnom sukobu u regionu“. Imajući to u vidu, aktivnosti i dokazi Tužilaštva ustvari predstavljaju pokušaj da se na optuženičku klupu dovede svako ko je nosio pušku na srpskoj strani, umjesto da se utvrdi individualna odgovornost. Optuženi navodi da je sasvim slučajno prešao u SOS, iz razloga što je pobjegao sa ratišta u Slavoniji, pa se morao negdje angažovati. S obzirom na sukob sa komandrom Dušanom Šaovićem, u toj jedinici se zadržao nepunih mjesec dana, a po napuštanju SOS-a prijavio se u 4. bataljon 6. sanske brigade, u čijem sastavu je odlazio na ratišta. U sportsku dvoranu i pored fabrike „Betonirka“, optuženi je navratio zato što je htio pomoći svojim prijateljima Samiru Zukiću i Enveru Burnić. Pomogao je četvorici svojih komšija Hrvata da budu pušteni, zbog čega su mu se isti kasnije zahvaljivali. Konačno, negirajući daje počinio bilo koju inkriminisanu radnju za koju se tereti, predložio je da bude oslobođen optužbi.

Dana 26.04.2006. godine, sud je, nakon saslušanja stranaka, donio i usmeno saopštio odluku kojom je odbijen prijedlog optuženog Nikole Kovačevića za isključenje javnosti sa glavnog pretresa. Naime, optuženi je dana 25.04.2006. godine pismenim podneskom prijedložio isključenje javnosti sa glavnog pretresa, odnosno isključenje „novinara iz procesa bar do 1. juna“, zbog svoje bojazni da predstavnici medija neće objektivno izvještavati javnost o toku glavnog pretresa, a što bi moglo biti nepovoljno i štetno za optuženog. Tužilac je dostavio pismeni odgovor na prijedlog, a na ročištu održanom 26.04.2006. godine, sud je saslušao sve strane. Sud je odbio prijedlog za isključenje javnosti, prvo zato što nije sadržavao niti jedan od razloga za isključenje javnosti u smislu odredbe člana 235. ZKP-a BiH, i drugo, zato što je pravo javnosti da bude informirana o razvoju krivičnog postupka protiv optuženog Nikole Kovačevića imalo prevagu nad pravom optuženog da se odrekne prava na ustavni princip javnog suđenja (na koji optuženi ima pravo posebno radi zaštite svojih proceduralnih prava i interesa, i u pogledu proceduralne pretpostavke nevinosti i prava na pravično suđenje), te posebno zbog nepostojanja uvjeta koje treba ispuniti za isključenje javnosti. Sud je nakon usmenog saopštenja odluke, dostavio stranama i u pismenoj formi rješenje Suda br. X-KR-05/40 od 26.04.2006. godine sa detaljnim obrazloženjem razloga za takvu odluku.

Na osnovu člana 235. ZKP-a BiH, sud je dana 08.06.2006. godine, 09.06.2006. godine i 13.06.2006. godine, nakon saslušanja stranaka, isključio javnost sajednog dijela glavnog pretresa, radi razmatranja Prijedloga tužioca za zaštitu svjedoka posto je to, po mišljenju Vijeća, bilo potrebno radi zaštite interesa svjedoka, imajući u vidu daje zahtjev za mjere zaštite iniciran od svjedoka lično, i to iz straha da bi lična sigurnost svjedoka i sigurnost porodice bila dovedeni u opasnost ako bi javno svjedočio u ovom postupku. Odbrana optuženog, kao ni optuženi, nisu se usprotivili Prijedlogu. Međutim, na ročištu održanom 13.06.2006. godine tužilac je odustala od prijedloga, zbog čega Sud nije ni donio odluku po ovom pitanju. U smislu zakonske odredbe iz Člana 236. stav 2. ZKP BiH, sud je dozvolio da glavnom pretresu na kojem je javnost bila isključena prisustvuju službena lica, odnosno predstavnici međunarodne zajednice čija funkcija je praćenje postupka kako bi se osiguralo da postupak bude u skladu sa međunarodnim standardima i poštivanjem ljudskih prava.

U toku glavnog pretresa, Sud je, nakon saslušanja stranaka, odložio pretres na period duži od 30 dana. Kod ovakvog postupanja, sud je imao u vidu odredbu člana 251. stav 3. ZKP BiH, međutim kod odluke o odlaganju pretresa u roku dužem od 30 dana sud se rukovodio sljedećim razlozima: do ovakvog odlaganja došlo je iz razloga

neodložnog odsustva jednog od Članova pretresnog vijeća, zatim rok od 30 dana pretvoren je faktički u period od 41 dan (prema tome, nije došlo do znatno dužeg odlaganja od dozvoljenog), a posebno je sud imao u vidu da su stranke u postupku, odnosno i Tužilac i optuženi, kao i njegovi branioci, na zapisnik izjavili da se ne protive ovakvom odlaganju pretresa i da se odriču prava na žalbu u tom pravcu. Posebno se sud rukovodio činjenicom da ovakvom radnjom nije uskraćeno ni jedno od prava optuženog, odnosno da su u ispoštovani svi standardi koji garantuju pravično suđenje i pravo na odbranu u smislu člana 6. Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda koji, između ostalog, optuženom garantuje pravo na suđenje u razumnom roku, ne definišući, odnosno ne precizirajući razuman rok kao precizno definisan protok vremena. Ovakav stav po pitanju prekoračenja roka od 30 dana zauzeo je i Vrhovni sud Federacije Bosne i Hercegovine, odlučujući, inter alia, o žalbi optuženog u vezi sa žalbenim prigovorom na odlaganje pretresa duže od 30 dana, gdje dakle nije ni postojala saglasnost stranaka u vezi sa takvim odlaganjem .

Na pretresu održanom dana 05.09.2006. godine, u fazi izvođenja dokaza odbrane, tužilac je predložila izvođenje dokaza saslušanjem vještaka-grafologa Margarite Jevgenjevne Bondar iz Ukrajine, koja je vještačila odnosno dala svoj nalaz u predmetu pred MKSJ protiv Radoslava Brđanina na okolnost da li je dokument koji je ranije uveden kao dokaz Tužilaštva-Zabilješke2 Predmet protiv Radislava Krstića-Odluka o prijedlozima odbrane da se izuzmu dokazi u pobijanju i Prijedlog za nastavak, 4.5. 2001; predmet „Čelebići“, IT-96-A, 20. februar 2001. i predmet Kordić i Čerkez „Lašvanska dolina“ (1T-95-14/2)

predsjednika Kriznog štaba Srpske opštine Sanski Most Rasula Nedeljka, svojeručno napisan od strane Rasula Nedeljka. Tražeći da ovaj vještak bude saslušan u ovoj fazi postupka, prihvatanje prijedloga optužbe značilo bi odstupanje od redoslijeda utvrđenog članom 261. ZKP BiH. Iako se radi o procesnoj odluci, sud je nakon usmenog saopštavanja odluke, rješenje kojim se odbija ovaj prijedlog donio i u pismenoj formi (rješenje X-KR-05/40 od 05.09.2006 godine), s obzirom na interesantnost ovog pravnog pitanja, kao i iz razloga što u svojoj dotadašnjoj praksi Sud BiH nije bio u prilici baviti se pitanjem promjene redoslijeda u izvođenju dokaza. Sud je stoga morao otići dalje od samog ZKP-a i uzeti u obzir i praksu drugih zakonom uspostavljenih sudova, posebno Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju (MKSJ), i u vezi sa tumačenjem i mogućnost izvođenja pobijajućih dokaza i svježeg dokaznog materijala u određenim fazama postupka". Nakon detaljne analize člana 261. ZKP BiH, te imajući u vidu kriterije MKSJ koji moraju biti zadovoljeni da bi se dokaz smatrao "pobijajućim dokazom", kao i uslove pod kojima sud radi izvođenja "svježeg dokaznog materijala" može izmijeniti zakonom predviđeni redoslijeda izvođenja dokaza, sud je odbio provođenje dokaza vještačenjem po vještaku grafologu u tadašnjoj fazi postupka. Ovakvu odluku sud je donio prije svega iz razloga što se isto ne može smatrati "pobijajućim dokazom", nego "svježim dokaznim materijalom", a promjena u usvojenom redoslijedu izvođenja dokaza bi mogla da stvori debalans u postupku, time i atmosferu nepredvidivosti, što bi moglo biti nepravično prema optuženom. Detaljniju analizu relevantnih pravnih propisa, prije svega člana 261. stav 2. ZKP BiH i sudske prakse MKSJ u vezi sa pitanjem redoslijeda izvođenja dokaza i razloge za donošenje ovakve odluke, sud je iznio u pomenutom pismeno izrađenom rješenju. Kod ovakve odluke suda, sud nije prejudicirao eventualnu primjenu odredbe člana 276. odnosno ova odluka kojom nije dozvoljeno izvođenje ovog dokaza tužilaštva u ovoj fazi postupka značila i nemogućnost da tužilaštvo eventualno predloži dopunu dokaznog postupka. U tom

smislu je tužilac i iskoristila ovu mogućnost, pa je na pretresu održanom dana 16.10.2006. godine, pozivajući se na član 276. ZKP BiH, predložila da sud, u smislu Zakona o ustupanju predmeta od strane MKSJ Tužilaštvu BiH, u smislu Zakona o ustupanju predmeta od strane MKSJ Tužilaštvu BiH i korištenju dokaza pribavljenih od strane MKSJ u postupcima pred sudovima u BiH (Zakon o ustupanju), uvede u materijalne dokaze nalaz vještaka-grafologa Margarite Jevgenjevne Bondar dat pred MKSJ u predmetu protiv Radoslava Brđanina, a u vezi sa grafološkom analizom zabilješki, odnosno dnevnika Rasula Nedeljka. Ovom prijedlogu je odbrana prigovorila iz razloga nemogućnosti unakrsnog ispitivanja vještaka. Sud je u skladu sa članom 263. stav 2. ZKP BiH odbio izvođenje ovog dokaza kao nepotrebnog. Pri tome je Sud imao u vidu odredbu člana 6. stav 1. Zakona o ustupanju, prema kojoj „Iskaz vještaka koji je uvršten u dokazni materijal u postupku pred Raspravnim vijećem MKSJ-a može se koristiti kao dokaz u domaćem krivičnom postupku bez obzira da li davalac iskaza daje usmeni iskaz u tom postupku“, ali je izvođenje ovog dokaza odbio kao nepotrebno iz razloga što se predmetno vještačenje odnosi na grafološko vještačenje dokaza koji je, kao što je navedeno, već ranije uveden kao dokaz optužbe "Zabilješke predsjednika Kriznog štaba Srpske opštine S. Most Rasula Nedeljka" (dokaz broj 99T), a koji je, prema navodima optužbe, bitan kod utvrđivanja sastava jedinice SOS-a i uloge optuženog u njoj. Kako je sudu, u trenutku iznošenja ovog prijedloga, kao i ranijeg prijedloga tužioca u vezi sa grafološkim vještačenjem rukopisa ovog dokaza (dokaza 99T), bio poznat sadržaj ovog dokaza, to je sud, ne ulazeći u analizu sadržaja, niti cijeneći taj dokaz u tom trenutku, zaključio da izvođenje ponuđenog dokaza-iskaza vještaka uvrštenog u dokazni materijal u predmetu pred MKSJ nije potrebno, obzirom da su na okolnost postojanja jedinice SOS, njenog sastava i uloge optuženog u toj jedinici, već provedeni izvjesni dokazi, kako od strane optužbe, tako i od strane odbrane, zbog čega bi izvođenje ovog dokaza samo doprinijelo odugovlačenju postupka, a ne i pravilnijem ili potpunijem utvrđivanju činjeničnog stanja u vezi sa ovim okolnostima. Pri tome je sud također imao u vidu da je predmetni dokaz predložila optužba, a ne odbrana optuženog. Pri tome je sud također imao u vidu da je predmetni dokaz predložila optužba, a ne odbrana optuženog, u kojem slučaju bi sud bi morao, u smislu osiguranja ravnoteže između dokaza optužbe i dokaza odbrane, voditi računa o pravu optuženog da uvijek ima mogućnost osporavanja dokaza koji ga terete i u tom smislu izvođenja svojih dokaza, jer bi u suprotnom došlo do povrede člana 6. stav 3. tačka d) Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, a što ovdje nije slučaj, jer bi se, kao što je navedeno, radilo upravo o dokazu optužbe, a ne odbrane.

Sud u toku dokaznog postupka proveo dokaze Tužilaštva i odbrane, te je cijeneći sve dokaze pojedinačno i u njihovoj međusobnoj povezanosti, sud na pouzdan i nesumnjiv način utvrdio da je optuženi Kovačević Nikola počinio krivično djelo Zločin protiv čovječnosti upravo na način kako je to prezentirano u optužnici Tužilaštva BiH. Jedinice činjenice koje sud nije mogao pouzdano utvrditi u vezi su sa tačkom 2b. Optužnice, te je sud, ne dirajući u identitet optužnice, pojedine dijelove teksta iz ove tačke izostavio. Ovi dijelovi detaljno su obrazloženi u kasnijem tekstu presude, kod ocjene dokaza u pogledu tačke 2b. S druge strane, sve ostale činjenice vezane za ovu, kao i sve ostale tačke optužnice su na nesumnjiv način utvrđene.

Naime, nije sporno da je u inkriminisanom periodu na području Bosanske Krajine, odnosno Sanskog Mosta došlo do lišavanja slobode pripadnika ne-srpskog stanovništva - uglavnom Muslimana i Hrvata, njihovog zatvaranja u Stanicu javne bezbjednosti u Sanskom Mostu, a potom i zatočenju u zatočeničke objekte kao što su

SJB, O.S. „Hasan Kikić“, garaže „Betonirke“, Sportska dvorana Srednjoškolskog centra i drugi, gdje su zatočeni muškarci bili izloženi fizičkom i psihičkom zlostavljanju, a zatim veliki dio njih transportovan u više navrata u logor „Manjača“ na Manjači. Tu činjenicu ne spori ni odbrana, ni optuženi, a potvrđuju mnogobrojni svjedoci tužilaštva, kao i svjedoci odbrane.

Međutim, bilo je sporno da li je optuženi uzeo učešća u radnjama poblize opisanim u tačkama 1-2 (2a-2d) optužnice, na način kako to prezentira optužnica. Rješavajući ovu spornu okolnost, sud je pošao od nesporne činjenice da se optuženi u to vrijeme zvao Kajtez Daniluško (ime koje je 1996. godine promijenio u Kovačević Nikola), da je bio pripadnik SOS-a, da je u inkriminisanom periodu bio naoružan, te da je povremeno dolazio u pomenute zatočeničke objekte. Mnogobrojni su svjedoci koji se Kovačević Nikole sjećaju kao osobe koju su ili vidjeli prisutnog na različitim mjestima na kojima su oni bili zatočeni u Sanskom Mostu ili kao direktnog počinioca krivično-pravnih radnji koje mu se stavljaju na teret. Istina, svjedoci se optuženog sjećaju i pominju ga kao Kajtez Daniluška ili osobu poznatu pod nadimkom Dane, odnosno Dane-Četnik, međutim iz akta CJB Banja Luka br. 10-1-137/05 od 22.11.2005. godine i rješenja CJB Prijedor br. 14-09/1-203-23 od 25.09.1996. godine o promjeni ličnog imena, proizilazi da se radi o optuženom Kovačević Nikoli. Sem toga, mnogobrojni svjedoci su u sudnici, pod zakletvom i bez imalo sumnje prepoznali optuženog. Neki od svjedoka su optuženog poznavali od ranije, kao npr. Faruk Botonjić, Nedim Bišćević koji optuženog poznaje, kako kaže „od rođenja“, Hasan Osmančević, Sadmir Alibegović, Ilijaz Mehmedović, Zikrija Bahtić, Adil Draganović, Nijaz Halilović, Mehmed Mujagić koji je sa optuženim išao u osnovnu školu, Ređo Kurbegović, Zikret Zukić, Enis Šabanović i Nihad Ključanin.

Zločin protiv čovječnosti

Optuženom se stavlja na teret da je izvršio krivično djelo Zločin protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka a), e), f), h) i k) KZ BiH, u vezi sa članom 180. stav 1. KZ-a. Stoga je na tužilaštvu bio teret dokazivanja svih bitnih elemenata tog djela, tj.: postojanje širokog ili sistematičnog napada usmjerenog bilo protiv kojeg civilnog stanovništva, znanje počinioca za takav napad i da su radnje počinioca dio napada, odnosno da postoji neksus između djela optuženog i napada na civilno stanovništvo za koji je počinitelj znao. Nesporno je da u periodu na koji se odnosi optužnica (od aprila do augusta mjeseca 1992. godine) postojao rasprostranjeni i sistematski napad na civilno stanovništvo muslimanske i hrvatske nacionalnosti na širem području Bosanske Krajine kojoj pripada općina Sanski Most. Sud je do ovakvog zaključka došao cijeneći materijalne dokaze tužilaštva, presude MKSJ protiv počinitelja ratnih zločina počinjenih na području Bosanske Krajine kojoj pripada i Sanski Most i to prije svega pravomoćne presude MKSJ (TT-95-8) u predmetu protiv Duška Sikirice, Dragana Kulundžije i Damira Došena iz koje se vidi da se na ovom području provodila kampanja progona civilnog stanovništva "bosanskih Muslimana, bosanskih Hrvata i drugih ne-Srba", zatim pravomoćne presude MKSJ (IT-02-61) protiv Deronjić Miroslava i pravomoćnu presudu MKSJ (IT-97/24) u predmetu protiv Stakić Milomira, iz kojih se može vidjeti da se aktivnosti i politika SDS-a i Kriznog štaba Sanski Most podudaraju sa aktivnostima i ulogom SDS-a i kriznih štabova na području drugih općina u BiH u inkriminisanom periodu. U pravomoćnoj presudi MKSJ (IT-00-39&40/1-S), Biljana Plavšić priznala je krivicu za sve zločine koji su joj se stajali na teret, uključujući i zločine protiv čovječnosti počinjene na prostoru

Sanskog Mosta. U vezi sa prigovorom odbrane koji se odnosi na uvođenje dokaznog materijala sadržanog u presudama MKSJ, Sud nalazi da član 6. EKLJP nije povrijeđen uvođenjem ovih dokaza i isto nije u suprotnosti sa Evropskom konvencijom uz ograničenje da korištenje navedenih dokaza ne smije da dovede u pitanje pravičnost postupka kao cjeline i odgovornost optuženog. Pružajući odbrani mogućnost da ospori ove dokaze, sud je vodio računa o pravičnosti ovog krivičnog postupka.

Ovakvom nalazu Suda u vezi sa postojanjem širokog i sistematskog napada, konačno doprinose i iskazi saslušanih svjedoka optužbe koji svjedoče na okolnost zahtjeva da policajci (tada milicioneri) SJB Sanski Most potpišu izjavu kojom izražavaju "lojalnosti Republici Srpskoj i MUP-u Republike Srpske" u zgradi SJB Sanski Most, u drugoj polovini aprila 1992. godine. U stvari, svjedoci Faruk Botonjić, Sadmir Alibegović, Dragan Majkić, Zikrija Bahtić, Mile Dobrijevići su u to vrijeme bili pripadnici SJB Sanski Most; Suad Sabić je bio tadašnji potpredsjednik SDA; Ređo Kurbegović je bio tadašnji predsjednik SDA, a Mirzet Karabeg je do tada bio predsjednik Izvršnog odbora Skuštine opštine Sanski Most. Oni su svjedočili o napadu na zgradu općine Sanski Most od strane srpskih snaga (svjedoci Faruk Botonjić, Sadmir Alibegović, Suad Šabić, Zikrija Bahtić, Ređo Kurbegović, Mirzet Karabeg), te o njihovom hapšenju kao i hapšenju drugih Muslimana i Hrvata sa područja Sanskog Mosta, kao i o grantiranju koje je nakon toga uslijedilo na civilne objekte u naseljima Muhići Mahala, Otoke, sela Vrpolje, Hrustovo (o čemu svjedoče svjedoci Faruk Botonjić, Redžep Zukić, Rufad Zukić, Mehmed Mujagić, Zikret Zukić, Adem Seferović, Sakib Muhić i Ejub Dedić), u kojima je, prema kazivanju ovih svjedoka, većinom živjelo muslimansko i/ili hrvatsko stanovništvo. Civilno stanovništvo nesrpske nacionalnosti je istjerivano iz svojih kuća, odvedeno na lokacije na kojima su sakupljeni i razdvajani, a potom, jedan dio njih zatvaran u različite objekte u Sanskom Mostu. Svjedok Adil Draganović govorio je kako je dana 15. maja 1992. godine "nelagalno i silom" smijenjen sa funkcije predsjednika Općinskog suda, tada Osnovnog suda Sanski Most, po odluci kriznoga štaba SDS-a, te kako mu je tada naređeno da odmah napusti zgradu suda, a za predsjednika suda je odmah postavljen gospodin Stanić Radovan, tadašnji sudija koji je bio srpske nacionalnosti. I ostalim kolegama gospodina Draganovića, koji su bošnjačke nacionalnosti, također je naređeno da napuste zgradu suda i odu na prinudni godišnji odmor, a da pri tome nikakvu odluku ili rješenje nisu dobili. I svjedok Zukić Rufad svjedoči kako mu je po dolasku na posao dana 25. maja 1992. godine, kao direktoru filijale PBS banke Sanski Most saopštio portir da je banka zatvorena, a da on treba da uzme svoje stvari i napusti banku, koja je ustvari već bila ispražnjena, a da on kao direktor nije o tome ništa znao niti je pitan. Nakon tog dana banka je nastavila da funkcionise, ali su zaposleni bili samo Srbi. Imajući u vidu kriterij i moguće faktore rasprostranjenosti napada (njegove posljedice po ciljano stanovništvo, broj žrtava, prirodu djela, kumulativni efekat niza nečovječnih djela ili jedinstveni efekat jednog djela velikih razmjera), te faktore sistematičnosti napada (redovno ponavljanje koje nije slučajno sličnog kriminalnog ponašanja, odnosno organizovanost djela i mala vjerovatnoća da je do tih djela došlo nasumice), sud je došao do zaključka da se u ovom slučaju radilo o rasprostranjenom i sistematskom napadu. Kako je u dokaznom postupku utvrđeno da je primarni objekt tog napada bilo civilno stanovništvo (obzirom na status žrtava, njihov broj, diskriminatorni karakter napada - muslimansko i hrvatsko stanovništvo), to je sud utvrdio da se nedvojbeno radilo o napadu "usmjerenom protiv" civilnog stanovništva.

Sud je imao u vidu da su se strane u postupku saglasile o postojanju oružanog sukoba na području općine Sanski Most. Međutim, sud primjećuje i to da napad u kontekstu zločina protiv čovječnosti, prema međunarodnom običajnom pravu, nije ograničen isključivo na postojanje "oružanog sukoba", odnosno napad ne mora nužno biti dio sukoba. Pa i prema jurisprudenciji MKSJ, (iako prema definiciji Zločina protiv čovječnosti, član 5. Statuta MKSJ, "Međunarodni sud je nadležan da krivično goni osobe odgovorne za slijedeća krivična djela kada su počinjena u oružanom sukobu, bilo međunarodnog bilo unutrašnjeg karaktera i usmjerena protiv bilo kojeg civilnog stanovništva..."), "Napad može prethoditi oružanom sukobu, može trajati duže od tog sukoba ili se nastavljati tokom sukoba, no ne mora nužno biti njegov dio." "Pojmovi "napad" i "oružani napad" različiti su i samostojni" . Imajući u vidu da postojanje oružanog sukoba nije zahtjev koji je neophodan prema definiciji Zločina protiv Čovječnosti iz člana 172. KZ BiH, to Sud postojanje oružanog sukoba ne nalazi ključnim za utvrđivanje postojanja širokog i sistematskog napada, prilikom kojeg utvrđivanja je u svakom slučaju irelevantno da li je druga strana također počinila zločin, odnosno: "Prilikom utvrđivanja da li je došlo do napada na neko konkretno civilno stanovništvo, irelevantno je da je druga strana također počinila zvjerstva protiv civilnog stanovništva neprijatelja. To što je jedna strana izvršila napad na civilno stanovništvo druge strane ne opravdava napad te druge strane na civilno stanovništvo ove prve, a niti ne isključuje zaključak da su snage te druge strane zapravo svoj napad usmjerile upravo na civilno stanovništvo kao takvo.. ,".

6 Vidi presudu MKSJ Vasiljević (Pretresno vijeće), 29. novembar 2002. para 30

U vezi sa znanjem počinioca za napad i postojanjem neophodne veze između djela počinioca i napada, nije sporno daje optuženi Kovačević Nikola boravio u inkriminisanom periodu na području općine Sanski Most, daje bio pripadnik jedinice SOS, a što potvrđuju i mnogobrojni svjedoci. Prema tome, optuženi je nesumnjivo znao za postojanje napada na civilno stanovništvo muslimanske i hrvatske nacionalnosti u tom periodu. Dakle, prema prirodi i posljedicama počinjenog djela, sud zaključuje da je optuženi ne samo bio svjestan ovog napada i pristao da njegove radnje budu dio tog napada, nego je upravo i htio da njegove radnje to budu, a što proizilazi iz iskaza mnogih svjedoka-oštećenih i preživjelih zatočenika logora „Betonirka“, OŠ Hasan Kikić, Sportske dvorane Srednjoškolskog centra u Sanskom Mostu, te logora Manjača, od kojih su neki neposredno svjedočili o prisustvu optuženog na navedenim lokacijama u inkriminisanom periodu o tome kako su čuli i vidjeli daje optuženi Kovačević Nikola (u to vrijeme poznat kao Kajtez Daniluško ili Dane-četnik) zlostavljao i mučio ostale zarobljenike i bio poznat kao osoba koja sije strah i koje su se ljudi posebno bojali. Posebno su ilustrativni iskazi svjedoka Mirzeta Karabega, Nihada Ključanina i Dedić Ejuba koji svjedoče o svom ličnom premlaćivanju od strane optuženog, prepoznajući u sudnici optuženog kao počinioca bez ikakve sumnje, a čije svjedočenje će biti kasnije detaljnije navedeno prilikom ocjene dokaza od strane suda u vezi sa pojedinim tačkama optužnice. Sljedstveno tome, sud je na nesumnjiv način utvrdio daje optuženi Kovačević znao za široki i sistmatični napad koji se vodio protiv civilnog stanovništva muslimanske i hrvatske nacionalnosti, a njegove radnje predstavljale su dio tog napada. Prema tome, ispunjeni su svi bitni elementi zločina protiv čovječnosti.

Mnogobrojni su svjedoci sjećaju se optuženog Kovačević Nikole kao osobe koju su ili vidjeli prisutnog na različitim mjestima na kojima su oni bili zatočeni u

Sanskom Mostu ili kao direktnog počinioca krivično-pravnih radnji koje mu se stavljaju na teret. Istina, svjedoci se optuženog sjećaju i pominju ga kao Kajtez Daniluška ili osobu poznatu pod nadimkom Dane-Cetnik; međutim iz akta CJB Banja Luka br. 10-1-137/05 od 22.11.2005. godine i rješenja CJB Prijedor br. 14-09/1-203-23 od 25.09.1996. godine o promjeni ličnog imena, proizilazi da je Kajtez Daniluško administrativno promijenio ime u Kovačević Nikola. Sem toga, mnogobrojni svjedoci su u sudnici, pod zakletvom i bez imalo sumnje prepoznali optuženog. Neki od svjedoka su optuženog poznavali od ranije, kao npr. Faruk Botonjić, Nedim Bišćević koji optuženog poznaje kako kaže „od rođenja“, Hasan Osmančević, Sadmir Alibegović, Uijaz Mehmedović, Zikrija Bahtić, Adil Draganović, Nijaz Halilović, Mehmed Mujagić koji je sa optuženim išao u osnovnu školu, Ređo Kurbegović, Zikret Zukić, Enis Sabanović i Nihad Ključanin.

Ocjena provedenih dokaza u vezi sa pojedinim tačkama optužnice:

U pogledu tačke 1. optužnice, sud je uzeo u obzir iskaze svjedoka Faruka Botonjića, Hasana Osmančevića, Sadmira Alibegovića, Zikrije Bahtića, Zukić Rufada, Nijaza Halilovića, Mirzeta Karabega, Nihada Ključanina, Eduba Dedića i Osmana Talića. Nakon detaljne analize, sud je utvrdio daje optuženi sam, odnosno sa Martić Milanom i drugim pripadnicima vojske i milicije zatvarao i mučio zatočene civile u zatočeničkim objektima, a posebno u garažama "Betonirka", na način opisan u ovoj tački optužnice. Svi navedeni svjedoci su bili zatočeni u garažama "Betonirke" u inkriminisanom periodu. Tako svjedok Faruk Botonjić u odnosu na ovu tačku optužnice navodi da gaje po dolasku u "Betonirku" Kajtez Daniluško, Čim je ušao, pogledao, izvadio nož starinske izrade, te svjedoku rekao „s ovim je moj djed klaobalije, sad ću ja vas“, nakon čega gaje počeo udarati šakama i nogama, uhvatio ga za kosu s obje ruke, tukao ga od zid, razbio mu glavu i bubnjić, poslije čega je, nakon 10-tak minuta, počeo tući ostale zatočenike i istukao možda njih 15-tak. Svjedok se sjeća da je optuženi između ostalih Mirzeta Karabega udario u glavu, kojom prilikom mu je razbio i naočale. Svjedok Sadmir Alibegović također svjedoči o premlaćivanju zatočenika Faruka Botonjića i Mirzeta Karabega, pa tako navodi kako je Kajtez Faruka Botonjića udario jednom prilikom gumenom palicom, nogama, rukama, a koje udaranje, kako svjedok navodi „nije bilo normalno, nego životinjski, životinjsko ponašanje“, te daje nakon što je prestao tući Botonjića, počeo tući Karabeg Mirzeta, kojom je, kada su mu spale naočale, Kajtez rekao da mu iste ne trebaju jer „vi Muslimani ne treba da budete parnetni, ne treba da se obrazujete, da učite, da čitate“. Svjedok Zikrija Bahtić svjedoči kako ga je Kajtez Daniluško jednom prilikom tokom zatočeništva u „Betonirki“ udario nogom u cjevanicu i šakom u stomak, te svjedoči kako mu je Faruk Botonjić nakon stoje bio pretučen rekao da ga je tukao Kajtez Dane. I svjedok Rufad Zukić koji je također i sam bio zatočenik u „Betonirki“ se sjeća da je jednog dana vidio kako kaže „svojim očima“ kako Kajtez Daniluško tuče Mirzeta Karabega i psuje mu majku. Ovaj svjedok navodi da optuženog ne poznaje od ranije, ali da je po opisu koji je dobio od drugih zatočenika, mogao zaključiti da se radi o Kajtez Danilušku, za koga su ga svi (ostali zatočenici) jednostavno upozoravali kako ga treba izbjegavati u svakoj situaciji ako je to moguće, jer je ljude udarao i batinao, posebno nogama. Zatim svjedok Nijaz Halilović svjedoči o premlaćivanju različitih civila u garažama „Betonirke“, posebno ističući kako je Kajtez Daniluško pretukao Mirzeta Karabega i Faika Basarića, pa takođe navodi da su tom prilikom Karabegu naočale pale, a da ga je Kajtez pendrekom, tj. policijskom palicom udario po glavi. Svjedok Nihad Ključanin iscpno je svjedočio o jednoj situaciji u kojoj su on i Mirzet

Karabeg pretučeni; tom prilikom Dane Kajtez mu je prišao i stavio nož na uho i pitao „koje ćeš uho da ti odsječem?“, te svjedok biva pretučen, a Mirzetu Karabegu su naredili da klekne na ruke i na koljena, da bi ga tukao Nihad Ključanin. Nihad Ključanin se ne može sjetiti da li se stvarno to i desilo, tj. da lije zaista i tukao Karabega, ali navodi daje pri tom nastavljeno premlaćivanje obojice, pri čemu je Kajtez stavio Mirzetu palicu policijsku preko vrata, a Martić Radoslav sjedeći na haubi jednog auta, iz kojeg je treštala muzika stavio mu pištolj u usta. I zatočenici Ejub Dedić i Osman Talić su također svjedočili o dešavanjima u „Betonirki“. Svjedok Dedić se sjeća daje jedne večeri došao optuženi „pijan k'o majka“ sa još petoricom-šesticom i držao je u ruci bombu i psovao zatočenicima balijsku majku, te prijetio da će na njih baciti bombu i sve ih poubijati. Dedić Ejub također je izjavio da je optuženi kojeg prepoznaje u sudnici, za kojeg je „milion posto siguran“- čovjek koji ga je najviše tukao. Svjedok Osman Talić se Kajtez Daniluška sjeća kao zastrašujuće osobe koja je odmah po dolasku u „Betonirku“ pokazivala silu i udarala prve ljude na koje naiđe, a posebno pominje kako se sjeća daje tukao Mirzeta Karabega te njega lično, tj. udario ga nogom u prsa dok je svjedok sjedio u ćošku. Posebno je upečatljivo svjedočenje Mirzeta Karabega koji je opisao dvije prilike u kojima je pretučen od strane Kajtez Daniluška i Martić Radoslava-kada je pretučen i Nihad Ključanin, odnosno od strane samo Kajtez Daniluška. Tako Mirzet Karabeg potvrđuje svjedočenje Nihada Ključanina, tj. kako je morao četveronoške kleknuti, kako daju Ključaninu palicu da ga tuče po kičmi i glavi, nakon čega Martić i Kajtez nastavljaju sa premlaćivanjem svjedoka za koje premlaćivanje svjedok kaže da se ne može adekvatno ni opisati, jer mu je optuženi, između ostalog stavljao palicu pod grkljan i davio ga, Martić mu stavljao pištolj u usta, Kajtez mu prijetio ručno izrađenim nožem i pitao ga „koje uho hoćeš da ti osječem?“. Svjedok misli daje ovo premlaćivanje trajalo preko sat vremena, a onda su ga nastavili tući tako da ga je jedan od njih svojom stražnjicom udarao, a drugi ga tukao palicom i šakom, pri čemu su se mijenjali. Par dana nakon ove tuče Kajtez je ušao u garažu, rekao „ah tu si majku ti balijsku“, prišao svjedoku, zgazio mu naočale, te ga uhvatio za uši i za kosu i tukao od zid kroz čitavu garažu, od betonske blokove. Mirzet Karabeg je pojasnio kako se prvo premlaćivanje koje je opisao dogodilo u krugu „Betonirke“ a drugo u samoj garaži u kojoj je boravio. Kada se navedeni iskazi svjedoka analiziraju svaki ponaosob i u međusobnoj povezanosti, sud dolazi do zaključka da je optuženi Kovačević Nikola (tada Kajtez Daniluško) počinio krivično-pravne radnje opisane u tački 1. optužnice. Naime, svi navedeni svjedoci na vrlo detaljan, okolnosan i opširan način, te suštinski jednako opisuju događanja u garažama "Betonirke" u vrijeme dok su bili zarobljeni. Ovi svjedoci su dali suštinski identične iskaze u istražnom postupku, a kasnije na glavnom pretresu. U tim njihovim iskazima, ako se sagledaju u jednoj ukupnoj cjelini, nema protivrječnosti i oni su potpuno saglasni, kako iskazi pojedinih svjedoka u istrazi tako i na glavnom pretresu. Sud je također imao u vidu da su od navedenih svjedoka, Faruk Botonjić, Hasan Osmančević, Sadržmir Alibegović, Zikrija Bahtić, Nijaz Halilović i Nihad Ključanin poznavali Kajtez Daniluška od ranije, a svjedoci Faruk Botonjić, Sadržmir Alibegović, Bahtić Zikrija, Rufad Zukić, Nijaz Halilović, Mirzet Karabeg i Nihad Ključanin su na glavnom pretresu prepoznali na predloženim fotografijama garaže „Betonirke“ u kojima su bili zatočeni.

Tačka 2a. optužnice se odnosi na izdvajanje grupe ljudi po dolasku na Manjaču dana 6.6.1992. godine, među kojima su Biščević Haris, Mahođić Neron, Hadžiahmetović Nedim, Jelečević Jasmin, Bahtić Ermin zv. „Šime“, koji su zatim pretučeni na posebno surov način, vraćeni u kamion i odvezeni, od kada im se gubi

svaki trag. Sud je utvrdio daje u izdvajanju ove grupe ljudi i njihovom prelaćivanju, te odvoženju u nepoznatom pravcu učestvovao i optuženi Kovačević Nikola. Taj zaključak proizilazi prije svega iz iskaza svjedoka koji su pod zakletvom svjedočili u ovom postupku, a koji su i sami tog kritičnoga dana dovezeni, iz različitih logora (Srednjoškolskog centra, Betonirke ili Osnovne škole Hasan Kikić) u logor Manjača. Svjedok Nedim Bišćević, koji je na Manjaču odvežen iz sportske dvorane Srednjoškolskog centra, se sjeća i tvrdi da nikada neće zaboraviti kako je po dolasku na Manjaču, nakon što su otvorene cerade kamiona, vidio „puno četnika u četničkoj ikonografiji sa šajkačama, kokardama, kamama“, a koji su po „skidanju“ zatočenika sa kamiona, jednog po jednog tukli, pa tako i njega samog. Tom prilikom Nedim Bišćević čuje Kajtez Daniluška kako govori „držite ga, to je sin Fajke Bišćevića“. Svjedok Nedim Bišćević se prisjeća kako se, misleći da se radi o njemu samom, uplašio, da bi odmah potom vidio kako na travi Daniluško, Atlija Milan i Šlez Slaviša tuku njegovog brata Harisa, između ostalog čizmama, usljed čega Harisu teče krv na nos, na usta i na uši. Nakon toga su grupu od šestorice, uključujući i njegovog brata izdvojili u stranu. Ovo je trenutak u kojem je svjedok posljednji put vidio svog brata Harisa. Nedim Bišćević je pojasnio da je od šestorice izdvojenih lično poznavao pet ljudi: brata Harisa, Mehodić Nerona, Jelećević Jasmina, „Šimu“ i „Apača“. Svjedok Zikret Zukić je također svjedočio na okolnosti iz ove tačke optužnice. Po dolasku na Manjaču, nakon što su parkirana jedan za drugim tri kamiona, cerade su otvorene, te je zatočenicima naređeno da silaze s kamiona, stanu sa strana kamiona, s rukama naslonjenim na kamion, raširenih nogu. Zikret Zukić se sjeća da je prilikom izlaska iz njegovog kamiona odvojena jedna grupa ljudi, njih četiri-pet koje je poznavao: Haris Bišćević, Bahtić Eniz, zvani „Sime“, koji je bio konobar, Mehadžić Neron, zvani „Nerko“ i izvjesni Pašić, koji je imao kuću kod Mašinskog mosta. Ove ljude izdvojili su oni koji su bili u pratnji tog transporta Sanski Most-Manjaca, a u transportu je bio između ostalih Kajtez Dane, kojeg je svjedok lično vidio u svojoj neposrednoj blizini. Zikret Zukić je siguran da ovi izdvojeni ljudi nisu ušli u „Manjaču“, jer je bio zadužen za „sobnog starješinu“, pa je bio dužan znati brojno stanje ljudi, a također i lično poznaje izdvojene, pa je siguran da oni nisu ušli u štalu, u koju je ušlo 136 ljudi. I saslušani svjedok Adem Seferović se sjeća kako je tog dana vidio Daniluška pri ulasku u kamione, te na Manjači kad su ih „istrpavali“ iz kamiona. I Adem Seferović je potvrdio da je po dolasku na Manjaču izdvojena grupa ljudi, koja je vraćena tim kamionima i kojima se gubi svaki trag; među njima, on je lično poznavao Jelećević Jasmina i Nerona, koji je bio kondukter. I svjedok Sakib Muhić je potvrdio kako su predmetnog dana izdvojeni „Apač“ Hadžiahmetović, Jasko Jelećević, Fajko Pašić, Neron, Haris Bišćević i Šime i kasnije ubačeni u kamiončić. Čuo je kako neko pita „...jel gotovo Kajtez“, na stoje ovaj odgovorio „nije još, daje znakove života“. Svjedok Enis Šabanović je također potvrdio da su zatočenci po izlasku iz kamiona morali stati uz kamion, sa rukama gore, glavom dolje. Prisjeća se kako je za sebe čuo komentar da mu, iako je doktor, „neće pomoći ni Ženevska konvencija“. Međutim, Enisa Šabanovića nisu tukli odmah po izlasku iz kamiona, ali se sjeća daje Dane tada izvodio zarobljenike, te uzimajući ih za ruku, pojedine odstranjivao. Enis Šabanović je vidio da je Mehadžić Neron, koji je bio među izdvojenima, ubijen. Svjedok je tu noć imao obavezu da obilazi i daje vodu ljudima koji su imali šećernu bolest i tako zna da među ljudima koji su zajedno s njim dovezeni na Manajču, nije bilo šest-sedam mladića. Konačno, i svjedok Senad Šupuk se sjeća kako je Dane Kajtez, koji je stajao kraj kamiona, odvojio Bišćević Harisa, Hadžiahmetović Nedima zvani „Apač“, Jelećević Jasmina zvani „Jasko“, Mahodić Nerku i Bahtić Simu, konobara, koji su bili s njim u kamionu i nalazili se ispred njega, a koji su zatim pretučeni. Po izlasku

Senada Šupuka iz kamiona, Dane ga je odgurnuo u grupu koja je trebala proći špalir, prema logoru. Poslije izvjesnog vremena izvršena je prozivka, po kojoj je svjedok primijetio da nema ovih izdvojenih. Kako se iz navedenog vidi, ova svjedočenja saglasna su jedno drugome i ne razlikuju se u bitnim i suštinskim elementima. Iz rješenja Općinskog suda u Sanskom Mostu o proglašenju lica Bahtić Ermina umrlim se vidi da je smrt utvrđena jer je imenovani umro-ubijen dana 06.06.1992. godine na Manjači.

Vezano za tačku 2b. optužnice, sud zaključuje da je optuženi počinio inkriminisane radnje pobliže opisane u ovoj tački, uz pomenute izmjene. Taj zaključak se temelji prije svega na detaljnim i okolnosnim izjavama svjedoka Ilijaza Mehmedovića, Mehmeda Mujagića, Adema Seferovića i Ejuba Dedića. Svjedok Ilijaz Mehmedović navodi da se dobro sjeća optuženog Kovačevića u vrijeme deportovanja zatočenika iz logora „Betonirka“ na Manjaču, koje se desilo 11.06.1992. godine. Ilijaz Mehmedović se sjeća da je optuženi tom prilikom stajao kraj izlaznih vrata kada je pred „Betonirku“ došao kamion koji je već bio pun ljudi, kako bi isti dopunili sa još šestoricom, među kojima je bio i sam svjedok. Ilijaz Mehmedović se dobro sjeća kako je optuženi tada rekao: „E, ovde vam je bilo lijepo, sad idemo malo na logorovanje“. U pratnji kamiona bilo je auto. Svjedok ne zna ko je došao u tom automobilu koji je pratio kamion sa zatočenicima, ali se sjeća da je, nakon što su dovezeni na Manjaču, prilikom izlaska iz kamiona vidio optuženog Kovačevića i Krunić Milorada-Miću. Po silasku sa kamiona uslijedilo je batinjanje zatočenika, u kojem je učestvovao i optuženi Kovačević. Ilijaz Mehmedović posebno izdvaja kako se sjeća daje optuženi pretukao Dedić Ejuba zv. Vuk. I svjedok Mehmed Mujagić navodi daje 11.06.1992. godine kamion koji je došao po zatočenicke Sportske dvorane, među kojima je bio i on sam, njegov brat Elvir, Capi Topalović kao i još jedan broj ljudi koje svjedok poimenično nabroja, po ukrcavanju zarobljenika, krenuo, da bi se kasnije zaustavio pred „Betonirkom“, kada u kamion ulazi i Dedić Ejub. Mehmed Mujagić se sjeća da je vidio Kajtez Daniluška koji je ušao u krug „Betonirke“ i stao je sa Mićom Krunićem, bivšim policajcem. Po dolasku na Manjaču, Mehmed Mujagić je vidio sa desne strane kamiona optuženog, iza kojeg je stajao Mićo Krunić, koji je držao svesku i prozivao. Po silasku sa kamiona, prozivani zatočeniци su premlaćivani palicama. Topalović Capi je iskočio iz kamiona, a Kajtez Daniluško je krenuo za njim i počeo ga tući, zajedno sa još jednim licem, pri čemu su se čuli tupi udarci od čizme. Usljed tog batinjanja Capi je toliko glasno ječao da je, kako svjedok kaže, „Manjača ječala“. Cuo je kako Kajtez psuje Capiju majku, da bi, nakon što su ga pretukli, čuo kako je Kajtez, koji je od svjedoka stajao na udaljenosti od metar do metar i pol sa desne strane, tom drugom rekao „Uhvati ga za noge da ga ubacimo“. Tako su i uradili. Od tada se Topalović Capiju gubi svaki trag, kao i još petorici zatočenika koji nisu prozvani sa siđu sa kamiona, pa su prema tome i ostali na kamionu, među kojima su, prema sjećanju svjedoka, bili njegov stric Rufad Mujagić, dvojica nećaka po prezimenu Rekić, izvjesni Tofo koji je stanovao na Otokama i izvjesni Mido, šura Hase Topalovića. Svjedok Mujagić je dalje izjavio da gaje prilikom izlaska sa kamiona udario Kajtez Daniluško, kojeg i ovaj svjedok poznaje od ranije, jer su zajedno išli u Osnovnu školu „Hasan Kikić“. Oni su se, kako kaže svjedok, prije rata, svaki put kad bi se vidjeli u gradu, i pozdravili. I svjedok Adem Seferović, koji je zajedno sa drugim zatočenicima iz logora „Betonirka“ dovezen na Manjaču dana 6.6.1992. godine, pomenuo je daje prilikom svakog dovoženja zatočenika na Manjaču vraćen po jedan broj ljudi. Među tim vraćenim bio je i Capi, a to se desilo 11.06. U iskaze navedenih svjedoka u potpunosti se uklapa i iskaz svjedoka-oštećenog Ejuba

Dedića, koji je također bio zatočenik u logoru „Betonirka“. Prema njegovom kazivanju, dana 11.06.1992. godine, nakon izvršene prozivke, prozvani zatočenici su se ukrkali na kamion, do kojeg su došli prolazeći kroz špalir u kojem su ih tukli. Tom prilikom, Daniluško je izdvojio Ejuba Dedića i opsovao mu balijsku majku nazivajući ga „snadbijevačem Alijinih bojovnika“. Zatim ga je Danuiluško, zajedno sa još dvojicom policajaca, počeo udarati, poslije čega su ga ubacili u kamion, zatvorili kamion i ceradu prebacili tako da zatočeni zraka skoro da nisu ni imali. Po dolasku na Manjača, podignuta je cerada, izvršena je prozivka, napravljen je špalir do štala, u kojem je s obje strane bilo po petnestak ljudi. Kako je ko izlazio iz kamiona, tako je tučen, dok ne prođe špalir. Ejub Dedić je po izlasku iz kamiona vidio optuženog koji je, zajedno sa još trojicom, bio u pratnji kamiona, a što su zatočenici vidjeli tako što su virili iz kamiona razmaknuvši ceradu. Tako su vidjeli da se u pratnji nalazi policijski automobil u kojem je bio optuženi sa još trojicom obučenih u maskirne uniforme. Automobil se kretao na udaljenosti pet-šest metara od kamiona. Ejub Dedić je dalje izjavio da su se u kamionu nalazili zatočenici iz „Betonirke“, među kojima je bio i on sam, te iz drugih logora-Dvorane i Krinksa, te je na kraju kamion bio pun zatočenika i svi su došli na Manjaču. Međutim, šest ljudi nije ušlo u logor Manjača, a radi se o ljudima za koje je Ejub Dedić kasnije čuo da su vraćeni sa Manjače i da im se od tada gubi svaki trag. U svom iskazu datom pred Tužilaštvom BiH, Ejub Dedić je izjavio da je Dane bio prvi u špaliru formiranom na Manjači. Svjedok je među prvim prozvan, obzirom daje među posljednjim ušao u kamion, pa je u prolasku kroz špalir dobio batine kako od optuženog, tako i od drugih. U sudnici je Ejub Dedić prepoznao optuženog, navodeći da se radi o čovjeku koji mu je mnogo štošta teškog nanio u životu i koji ga je najviše tukao. Istina, Ejub Dedić u svom prvom iskazu datom pred tužilaštvom navodi da bi mu bilo teško prepoznati osobu koja ga je najviše tukla, a koja se zvala Dane. Ejub Dedić ga ni po predočavanju fotografija od strane tužioca ne prepoznaje. Međutim, svjedok je prilikom davanja prvog iskaza opisao Kajtez Daniluška, kao osobu visoku 168-170, tj. srednjeg rasta, malo „nabijenog“, sa njegovanom bradom, a u toku davanja iskaza pred sudom, Ejub Dedić navodi daje, sad kad ga vidi, „milion posto siguran“ kako je to taj čovjek koji gaje najviše tukao.

U tački 2b. presude, sud je ne povrjeđujući identitet optužnice, a uzimajući u obzir svjedočenja dotičnih svjedoka, izmijenio činjenični opis u dijelu u kojem nije naveo precizno vrijeme (da li prilikom ukrcaja ili iskrcaja iz kamiona ili oba puta) i način na koji je optuženi pretukao Dedić Ejuba (daje to bilo, kao što stoji u optužnici: „nogama i rukama po svim dijelovima tijela“). Kako sud ove činjenice nije mogao pouzdano utvrditi, te u vezi sa krivično-pravnim radnjama premlaćivanja izvjesnog Topalovića, zvanog „Capi“- (da li je ove radnje optuženi počinio zajedno sa Krunić Miloradom zvanim Mićo ili sa trećom osobom) iz ovih razloga je sud i dio koji se odnosi na Krunić Milorada izostavio. S druge strane, sve ostale činjenice vezane za ovu tačku optužnice su na nesumnjiv način utvrđene. Ovakav zaključak suda temelji se prije svega na gore navedenom svjedočenju Mehmeda Mujagića, koji je na glavnom pretresu na slikovit način opisao i precizirao da je vidio kako Kovačević Nikola i još jedno lice tuku Topalovića. Mehmed Mujagić je takođe rekao da nije vidio, ali je čuo kako je optuženi naredio da on (optuženi) i to drugo lice uhvate Topalovića za noge i ubace ga na kamion, nakon čega se čuo tup udarac, koji je zvučao kao da je bačena vreća tereta na dasku. Mehmed Mujagić je kategorički potvrdio da je čuo Kajteзов glas kako izdaje ovu naredbu, a što je sigurno mogao čuti jer se sve to dešavalo na udaljenosti od metar do metar i pol od njega. Mehmed Mujagić je siguran da je ovo naredio optuženi, jer ga je u to vrijeme dobro poznao i

mogao je sa sigurnošću prepoznati njegov glas.

U pogledu tačke 2c. optužnice, Ismet Kolaković je izjavio da je u logoru „Betonirka“ bio zatočen od 2. jula 1992. godine pa do 7. jula, kada su prozvali i potrpali u kamion 66 zatočenika iz tri garaže u Betonirki, među kojima je bio i on. Nakon što je kamion napustio „Betonirku“, otišli su pred sportsku dvoranu u Sanskom Mostu, gdje su čekali da i tamošnje zatočenike potrpaju u kamione, radi prevoženja na Manjaču. Po dolasku na Manjaču i izlasku iz kamiona, ispred ulazne kapije, uvidjeli su da je u tom kamionu kojim je on dovezen bilo 22 mrtva čovjeka, koji su se usljed nedostatka zraka i iscrpljenosti u kamionu pogušili. Policajci koji su se nalazili na stražnjem dijelu kamiona, sa vanjske strane, nisu dozvoljavali zatočenicima da dođu do zraka. Pogušene zatočenike svjedok Ismet Kolaković je, zajedno sa još tri momka - Cehajić Salahudinom, Cehajić Samirom i još jednim kojem ne zna ime, istovarilo sa kamiona, na prostor pred ulaznom kapijom na Manjaču, da bi ih poslije vratili ponovo u kamion. Svjedok Faruk Botonjić je izjavio da je 7. jula, kad je grupa zatočenika odvedena iz Betonirke na Manjaču, ispred garaže vidio Kajtez Daniluška sa izvjesnim Draganom, zvani Gerber. Faruk Botonjić je bio u garaži, odakle je zajedno sa ostalim zatvorenicima izvirivao kako bi vidjeli šta se vani dešava, dok su pojedini zatočenici prozivani i potrpani u kamion, a optuženi je stajao kraj kamiona. I svjedok Zukić Rufad bio je također zatočenik u Betonirki i svjedoči daje 7. jula, na dan kada je njegovoj kćerki bio 6. rođendan, stražar Lazo otvorio vrata i rekao mu da izađe, da bi mu rekao: „Znamo da imaš pušku, kćerka je tvoja to priznala“. Nakon toga svjedok Zukić Rufad je vraćen u garažu, pa ponovo izveden u kancelarije „Betonirke“ i brutalno pretučen, da bi poslije izvjesnog vremena ponovo bio prozvan da izađe. Po izlasku je vidio kamion, u koji mu je rečeno da ude. Zukić Rufad je prvi ušao u kamion. Sjeća se da se jedva popeo, jer je bilo dosta visoko, a on pretučen „na mrtvo ime“. Oni koji su prvi ulazili su sjedali u kamion, a za one koji su kasnije ulazili nije bilo dovoljno mjesta pa su stajali. Svjedoku je na nogama umro čovjek iz Stare Rijeke po imenu Vinko. U to vrijeme, kada su stigli na Manjaču i kada je nekako uspio da izađe preko ljudi koji su ostali da leže, nije ni znao da su to ljudi koji su pomrli, misleći da su samo iscrpljeni. Po silasku sa kamiona Zukić Rufad se onesvijestio da bi, nakon što je došao k svijesti, vidio, kako kaže sliku koja mu je ostala upečatljiva - sliku svojih prvih komšija, Biogradlija, Kromolić Muhameda i njegovih sinova Miše i Adema, na šleperu. Od ljudi koji su se tom prilikom ugušili, a koje je lično poznao, sjeća se braće Muhić, Nedžada i Dževada, Keme Talića, Adema Jakupovića, Izeta Mehića, izvjesnog komšije Zike, policajca iz Poljaka kojem se ne sjeća imena, izvjesnog Kamića, te izvjesnog Vinka koji mu je umro na nogama. I svjedok Zukić Redžep, koji je bio zatočen u sportskoj dvorani od 27. maja do 7. jula, potvrdio je da je pokraj šlepera kojim je on dovezen bio kamion u kojem su se ljudi pogušili.

Osim svjedoka-očevidaca, a koji su bili zatočenici logora u Sanskom Mostu, na okolnosti gušenja ljudi u transportu za Manjaču dana 7.7.1992. godine, svjedočili su posredno još tri svjedoka. Jedan od njih je Dragan Majkić, koji je 1992. godine bio načelnik Stanice javne bezbjednosti Sanski Most, da bi 1. maja te godine bio smijenjen i na njegovo mjesto postavljen Mirko Vručinić, Član Kriznog štaba (Srpske opštine Sanski Most). U svom iskazu Dragan Majkić je rekao kako su osobe koje su bile privedene u Sanskom Mostu i bile zatočene u različitim objektima, jednog dana u mjesecu julu, potrpane u kamione i prebačene na Manjaču. Ovo je bilo najmasovnije prebacivanje ljudi na Manjaču, a zna da se 27 ili 28 ljudi ugušilo na putu. Čuo je da su umrli vraćeni u grad, odnosno odveženi i zakopani na Ušću Dabra. Naime, toga dana,

na poziv komandira, Dragan Majkić je obavljao dužnost rukovodnog dežurnog u stanici policije Sanski Most (ovu dužnost svjedok je povremeno obavljao, nakon što je smijenjen, u periodu od tri mjeseca dok nije radio, tj. bio „neraspoređen“). Oko 1 ili 2 sata poslije ponoći, došli su policajci koji su donijeli spisak ljudi, rekavši da se radi o ljudima koji su se pogušili u transportu, pa su ih vratili jer ih na Manjači nisu htjeli primiti. Dragan Majkić je pogledao spisak, kako bi provjerio da li mu je neko na tom spisku poznat. Nakon što je vidio da se radi o 27 ili 28 ljudi, od kojih su mu neki poznati, uputio je policajce na komandira. Ne zna šta se dalje desilo. Dragan Majkić se sjeća da je na spisku bilo četiri ili pet njemu poznatih ljudi, među kojima predsjednik prekršajnog suda Muhić i njegov brat, koji je radio u vatrogasnom društvu. O događaju koji se odnosi na gušenje ljudi posredno su svjedočili i svjedok dr Boško Grubiša, koji je od 4. maja 1992. godine bio direktor Doma zdravlja Sanski Most i svjedok dr Stanko Erceg, koji je 1992. godine radio kao ljekar u Domu zdravlja. Oni su potvrdili da su, negdje u ljetnom periodu 1992. godine, potpisali spisak ljudi koji su se, kako im je rečeno, ugušili prilikom transporta za Manjaču. Ni dr Grubiša, kao ni dr Erceg nisu izvršili uviđaj, odnosno nisu vidjeli tijela ljudi za koje su konstatovali da su umrli od asfiksije. Boško Grubiša je objasnio da je predmetni dokument, na kojem ispod spiska stoji: „Po prijedlogu Suda Sanski Most i SUP-a Sanski Most izvršen je uviđaj napred imenovanih Ljekarska komisija u sastavu Dr Grubiša Boško i Dr Erceg Stanko i ustanovili smo da gore imenovani su umrli od asfiksije“, potpisao unatoč tome što stvarno nije izvršen uviđaj, jer mu je Boško Banjac, koji je donio spisak, prenio daje takvo naređenje kriznog štaba. Stanko Erceg je potpisao isti dokument, bez obavljenog uviđaja, nakon što mu je direktor Grubiša faktički naredio da isti potpiše, te se i sam prvi potpisao. Za tekst koji se na dokumentu nalazi u gornjem desnom uglu, a koji glasi: „Spisak ugušenih lica iz Sanskog Mosta koje su nagurali u transport-kamion na putu od zatvora u S. Mostu do logora Manjača 07.07.1992. godine“, oba svjedoka su potvrdila da nije stajao u vrijeme kad su ga oni potpisivali. U vezi sa citiranim tekstom, svjedok Drganović Adil (koji je svjedočio kao svjedok optužbe, a zatim i kao svjedok odbrane) je potvrdio daje on lično u rukopisu napisao taj dio teksta, zatim i ovjerio, na jednoj od kopija koju je pronašao, a stoje učinio radi slanja dokumenta istražiteljima u Den Hagu. U vrijeme kada je on napisao i ovjerio ovaj tekst, na dokumentu je bilo sve što se i sada nalazi, sem njegovog rukopisa. Uvidom u materijalni dokaz (T44), sud se uvjerio da se među licima za koja se svjedok Zukić Rufad sjeća da su se pogušila tog dana u transportu: braće Muhić, Nedžada i Dževada, Keme Talića, Adema Jakupovića, Izeta Mehića, izvjesnog Zike, izvjesnog Kamića, te izvjesnog Vinka, na spisku nalaze: Muhić Nedžad, Muhić Dževad, Talić Kemo kao i Mujadžić Zijad, Kamić Fadil i Matanović Vinko. Može se opravdano pretpostaviti da su to „izvjesni Zika, Kamić i Vinko“ odnosno osobe koje svjedok ne poznaje pod punim imenom i prezimenom; za „Vinka“ svjedok navodi da se radi o „Čovjeku iz Stare Rijeke“, a iz zapisnika o prepoznavanju leša (dokaz uveden zajedno sa ostalim Zapisnicima o prepoznavanju i izvještajima o DNK analizi pod brojem 74T) je vidljivo daje Matanović Vinko imao prebivalište u Sanskom Mostu, selo Stara Rijeka. U vezi sa identifikacijom ovih žrtava, sud je uvidom u Zapisnik o ekshumaciji, obdukciji i identifikaciji Kantonalnog suda u Bihaću br. KRT-44/01, od 24.09.2001. godine, utvrdio da je iz masovne grobnice „Ušće Dabar“ u Sanskom Mostu ekshumirano 19 tijela muškog pola čija smrt je nastupila nasilno, a DNK analizom posmrtnih ostataka identifikovani su: Bajraktarević Jasmin, Delić Adam, Durmišević Salahudin, Halimović Mirsad, Hodžić Hivzo, Hodžić Ismet, Hukanović Sevdaga, Jakupović Adem, Jusić Ramo, Kamić Fadil, Matanović Vinko, Materić Besim, Mehić Izet,

Mlinar Josip, Muhić Dževad, Muhić Nedžad, Mujadžić Zijad, Pršić Muharem i Talić Kemo. Ostali materijalni dokazi iz spisa koji se odnose na ekshumaciju izvršenu dana 17.7.2001. godine, obdukciju i identifikaciju tijela pronađenih u masovnoj grobnici Ušće-Dabar i prateća fotodokumentacija također ukazuju na činjenicu da se dana 7.7.1992. godine u toku transporta lica za logor Manjača ugušilo najmanje njih devetnaest, koji su odvezeni nazad u Sanski Most i čija su tijela ekshumirana iz grobnice „Ušće Dabar“.

Tačka 2d. optužnice je u pogledu vremena i mjesta izvršenja krivično pravnih radnji (isti dan - 7.7.1992. godine na Manjači) u uskoj vezi sa radnjama iz tačke 2c. Sud se uvjerio da optuženi i drugi iz naoružane pratnje nisu upravi logora predali zatočenike koji su pokušali pomoći ljudima koji su se gušili, kako je naprijed navedeno u vezi sa tačkom 2c. Ovakav zaključak proizilazi prije svega iz iskaza svjedoka-očevidaca Nedima Biščevića, Ismeta Kolakovića, Zukić Redžepa i Zukić Rufada. Posebno je upečatljivo svjedočenje Nedima Biščevića. Naime, kako je predhodno navedeno u pogledu ocjene dokaza vezanih za inkriminisane radnje iz tačke 2a. presude, Nedim Biščević je i sam bio zatočenik logora u Srednjoškolskom centru u Sanskom Mostu, on je ranije transportovan na Manjaču, a kojom prilikom je taj dan njegov brat Edin ostao u Srednjoškolskom centru, odnosno nisu prebačeni na Manjaču isti dan. Nedim Biščević se sjeća da je dana 7. jula 1992. godine vidio Kajtez Daniluška na Manjači. Tog dana, Nedim Biščević i još nekoliko zatočenika su se vraćali sa okopavanja krompira na poljima koja su se nalazila na nekih kilometar udaljenosti od samog logora. Pošto su krompir okopavali na najudaljenijoj njivi, posljednji su i ušli u krug Manjače i otišli na ručak. U tom momentu s desne strane vidjeli su tri šlepera „Agro-komerca“ i još jedan kamion kako dolaze, ali su tada morali završiti ručak i otići u štalu. Kako je štala u kojoj je Nedim Biščević bio smješten bila prva do te „kuhinje“, čuli su žamor, krike i jauke, da bi mu, poslije izvjesnog vremena komšija Selman Tica rekao: „Eno Ede...na ulazu“. Obzirom da su zatočenici morali biti tihi „kad šarenci uđu“, jer bi inače bili tučeni ukoliko bi se čuo razgovor u štali, Nedim Biščević je tada puzeći sa svog mjesta došao do kraja štale i kroz daske vidio sa vanjske strane na travi gomilu ugušenih ljudi, a za koje je znao da su ugušeni jer je, obzirom da je medicinske struke, mogao prepoznati simptome mrtvačke ukočenosti. Tada je Nedim Biščević vidio kako njegov brat Edo polijeva vodom pet ili šest ljudi i pokušava im dati umjetno disanje. Iza, naslonjen na kamion, bio je Kajtez Daniluško. Nedim Biščević se sjeća daje u tom momentu kad je prvi put vidio brata, Edo bio u farmerkama, tenama i imao je majicu sa flekama i „konjički klub“ amblem, da bi poslije izvjesnog vremena, kada je ponovo provirio, Edo bio u crnoj majci. Nedim Biščević je tada zadnji put vidio svog brata blizanca, Edina Biščevića. Svjedok Ismet Kolaković se sjeća kako je ugušenima sin Fajke Biščevića pružao pomoć, zajedno sa još tri momka, nakon čega su zatočenici postrojani u stroj radi ulaska u logor, ali su trojica Edin Biščević, Vicko Mauzer i Enver Burnić, izdvojeni i vraćeni zajedno sa mrtvima u kamion. I svjedok Zukić Redžep je tokom svog svjedočenja pomenuo da je sin Fajke Biščevića, koji je bio zubar ili doktor, pokušao pomoći ljudima koji su se gušili, od kada ga ostali više nisu ni vidjeli. Zatim, svjedok Zukić Rufad je također pomenuo da su neki ljudi vraćeni sa Manjače, zajedno sa onima koji su već bili mrtvi. Od tada im se gubi svaki trag, jer Zukić Rufad navodi da „niti su izašli na Manjači, niti su kasnije vraćeni u Sanski Most“. Svjedok Mira Mauzner, posredno je potvrdila daje njen suprug Ventislav Mauzner iz „Betonirke“ transportovan na Manjaču dana 07.07.1992. godine, a što je saznala raspitujući se za njegovu sudbinu. Dalje je čula, da joj je suprug, za čiju sudbinu ne zna ni danas,

iznosio mrtve iz kamiona, kasnije ih sa još dvojicom ili četvoricom ponovo vratili na kamion, te su i oni sami vraćeni na kamion sa njima.

Posmatrajući navedene iskaze zajedno sa sveukupnim okolnostima kao i sa činjenicom daje Nedim Bišćević ranije dovezan na Manjaču i tu se nalazio već izvjestan vremenski period, Sud zaključuje da je sasvim normalno i prihvatljivo daje pažnja Nedima Bišćevića bila usmjerena i fokusirana upravo na dešavanja u vezi sa njegovim bratom blizancem, tim prije što se jedno vrijeme nisu vidjeli i nisu imali vijesti jedan o drugom. Sud nalazi da je njegovo svjedočenje o tome kako vidi Kajtez Daniluška u blizini svog brata, kao i to što se dobro i dosljedno sjeća tili momenata sasvim očekivano i logično s obzirom na važnost koju je sve što se dešavalo u vezi sa, i u neposrednoj blizini njegovog brata, kao dodatni podsticaj, imalo za selektivnu pažnju ovog svjedoka. Isto tako je za očekivati da ostali svjedoci, koji upravo taj dan bivaju dovezeni na Manjaču, imaju generalnu i rasutu pažnju. Oni niti vide niti pamte sve detalje u vezi sa krivično-pravnim radnjama iz ove tačke, upravo iz razloga što su i sami bili u poziciji da im je sve što vide oko sebe nakon istovara sa kamiona nepoznato i novo, a oni zabrinuti za svoju vlastitu sudbinu.

Uz ova svjedočenja, materijalni dokazi koji se nalaze u spisu, kao što je rješenje Općinskog suda Sanski Most o proglašenju umrlim Mauzner Ventislava i Burnić Envera također ukazuju na činjenicu da su, istoga dana kada su ugušeni zatočnici iz transporta za logor Manjača vraćeni u kamion, zatočnici - njih oko šest, među kojima Bišćević Edin, Mauzner Ventislav i Burnić Enver odvedeni u nepoznatom pravcu od kada im se gubi svaki trag.

U vezi sa iskazima svjedoka koji su lično prošli kroz različite logore na području Sanskog Mosta i logor Manjača, sud je imao u vidu okolnost da se radi o osobama koje su i same bile izložene različitim vidovima fizičke i psihičke torture, da su se u kritičnim trenucima nalazili u konstantnom strahu za svoju ličnu sigurnost i sudbinu. Stoga je sasvim očekivano da se iskazi dati pred sudom i ne mogu podudarati do najmanjih pojedinosti, nego je bitno da se isti podudaraju u svojim bitnim i suštinskim elementima, kako međusobno, između različitih svjedoka, tako i iskazi pojedinih svjedoka, dati u različitim fazama postupka.

Također, vezano za krivično-pravnu radnju zatvaranja, bitno je naglasiti da su svi svjedoci optužbe koji su bili lišeni slobode i zatočeni u različitim logorima na području Sanskog Mosta u inkriminisanom periodu, pred sudom lično potvrdili da su uhapšeni, privedeni u različite objekte i zatim izvjesno vrijeme držani u zatočeništvu. Nije proveden nikakav postupak, donesena ili im uručena bilo kakva odluka o lišenju slobode i zatvaranju niti su dovedeni pred sud ili neki drugi nadležni organ. Neki od svjedoka, kao npr. svjedok Mehmedović Ilijaz doduše pominje da je prilikom njegovog ispitivanja za vrijeme dok je bio zatočen u „Betonirci" sproveden sa grupom zatočenika na ispitivanje u Stanicu javne bezbjednosti i o tom ispitivanju je sačinjen zapisnik koji je čak i potpisao. Mehmedović Ilijaz, međutim, dodaje daje isti potpisao jer je „logično da je morao potpisati" s obzirom na okolnosti pod kojima je ispitivan i bez daje zapisnik i pročitao. Nekolicina svjedoka, među kojima i Kolaković Ismet navode da su, nakon zatočenja u logoru na Manjači, izvedeni pred sud u Batkovićima, Bijeljina. Svjedok Ismet Kolaković, međutim, navodi da su tada zarobljeni civili tretirani kao vojna lica, te da je bio pod istragom mjesec dana, ali da nikada nije bio i osuđen. Ovakva svjedočenja nepobitno govore o tome da su zatočeni civili lišeni

slobode i zadržavani u različitim logorima na području Sanskog Mosta, kao i logoru Manjača, bez zakonom određenog postupka nakon kojeg bi eventualno uslijedile odluke nadležnih organa o njihovom lišenju slobode i zatvaranju. Time je ispunjen neophodan element krivično-pravne radnje zatvaranja suprotno osnovnim pravilima međunarodnog prava, u smislu zakonske odredbe iz člana 172. stav 1. (e).

Vežano za krivično-pravne radnje odvođenja zatočenika u logor Manjača, njihovom premlaćivanju i nestanku izvjesnog broja lica nakon dolaska na Manjaču, sud je imao u vidu i svojeručno pismo optuženog Kovačevića kojim se obraća Vladi Vrkešu, članu Kriznog štaba Srpske općine Sanski Most, a u kojem na više mjesta Kovačević govori o svojoj involviranosti u zločinima u „pokretu Sanski Most“, pa tako između ostalog piše: „Ti znaš da sam ja na Manjači sa još nekolicinom ljudi u dva puta likvidirao 12 ljudi...“. Takođe, na samom kraju pisma piše „Iz svakog grada pritvorenici koji su sa mnom i isto su pobili balije i ustaše, njihova opština ih oslobađa i pomaže...“. Sud je u vezi sa ovim pismom takođe izvršio svestranu analizu nalaza i mišljenja vještaka grafologa Ramiza Čaldarevića broj KT-RZ-31/05 od 20.11.2005. godine, kojem nalazu i mišljenju je sud u cijelosti poklonio vjeru kao stručnom, objektivnom i zasnovanom na pravilima struke. Prema navedenom nalazu, koji je vještak detaljno iznio i pri kojem je u cijelosti ostao na glavnom pretresu, nedvojbeno je da je Kovačević Nikola svojeručno napisao cjelokupni rukopisni sadržaj predmetnog pisma. Pismo počinje riječima „Zdravo brate Vlado i ostala gospodo...“, a završava se skraćenim potpisom „D. Kajtez“. Vještak je na pretresu pojasnio da je do ovakvog zaključka došao analizom i usporedbom spornog rukopisa - predmetnog pisma i nespornog rukopisa optuženog koji je vještak imao na raspolaganju primjenom tzv. grafičke metode. Ova metoda se inače primjenjuje u postupku ispitivanja rukopisa i potpisa, a osim nje vještak je primjenio metodu tzv. grafičke objektivizacije izvedenih pokreta, kao nadopunu grafičkoj metodi. Uz nalaz i mišljenje vještak je na glavnom pretresu prezentovao i fotodokumentaciju sačinjenu u postupku izrade nalaza. Da je pismo napisao optuženi lično, potvrdio je kasnije na glavnom pretresu i sam optuženi prilikom davanja iskaza u svojstvu svjedoka. Sud je svestrano ocijenio svjedočenje optuženog Kovačević Nikole koji je potvrdio da je bio pripadnik jedinice SOS, ne precizirajući tačan vremenski period, ali navodi daje to bilo u trajanju od mjesec do mjesec i pol i to negdje između, kako tvrdi proljeća, pa možda do maja ili juna 1992. godine, kada je iz SOS-a prema njegovim navodima „istjeran“ od strane Dušana Saovića Nunje, zbog neslaganja sa potonjim. Optuženi je također prilikom svjedočenja potvrdio da je učestvovao u hapšenju Adila Draganovića. Takođe je naveo da je navratio u Sportsku dvoranu iz razloga što je htio pronaći svog prijatelja Samira Zukića zvanog „Bijeli“ i eventualno mu pomoći, te daje navratio i u „Betonirki“ kako bi zatočenika Envera Burnića, bivšeg komandira policijske stanice, odveo kući na kupanje. Njegova intervencija da Bumić ostane kod kuće ipak nije urodila plodom, iz razloga što se tome protivio Martić koji je bio stražar u „Betonirci“. Ne precizirajući kako i kada, optuženi dalje navodi da je i drugom prilikom intervenisao da se „ljudi puste kući“. Zbog toga je imao sukob sa Nunjom, što međutim sud dovodi do zaključka da je optuženi uživao dovoljno visoku poziciju u tadašnjim strukturama vlasti koja mu je omogućavala da za sebe smatra da je u poziciji da nekome od uhapšenih i zatočenih civila pomogne. U vezi sa odvođenjem civila na Manjaču, optuženi izričito tvrdi da nikad nije učestvovao u pratnji konvoja, a s obzirom na sadržaj pisma koje je napisao Vladi Vrkešu i u kojem piše kako je u dva navrata na Manjači učestvovao u likvidaciji više lica, optuženi je iznio da je pismo napisao pod izvjesnim psihičkim pritiskom, dok se nalazio u

pritvoru za djelo koje nije počinio. Na ovaj način je imao namjeru ucijeniti Vladu Vrkeša i izdejstvovati puštanje iz pritvora. Analizirajući svjedočenje optuženog, vidljivo je da optuženi ne spori da je bio pripadnik SOS-a, da je jednom prilikom navratio u Betonirku, kao i u Sportsku Dvoranu, te da je napisao pismo u kojem navodi da je učestvovao u ubistvima na Manjači. Svojim svjedočenjem, optuženi u stvari samo negira daje počinio gore navedena djela, ali konkretno u tom pravcu ne predočava sudu bilo kakve dokaze koji bi doveli u sumnju navode iz tačke 1. do 2.d. presude. Vrlo neprecizno tvrdi da se ne sjeća gdje je tačno bio u inkriminisanom periodu, u koje vrijeme i u kojem trajanju tačno je bio angažovan kao pripadnik bivše JNA na ratištu u Slavoniji, koliko je trajao period prije nego se priključio jedinici SOS, a u kojoj je također navodno bio „mjesec-mjesec i pol". Ovakvo svjedočenje optuženog je neuvjerljivo i neprihvatljivo za sud.

Sud je prilikom ocjene dokaza imao u vidu i druge dokaze provedene na glavnom pretresu, a tim dokazima nije pridavao poseban značaj, a niti je našao potrebnim da vrši njihovu detaljnu analizu, jer nisu bitno uticali na konačno utvrđivanje činjeničnog stanja i zaključke do kojih je sud došao temeljem dokaza čiju ocjenu je dao u presudi.

Primjena materijalnog zakona

U pogledu pitanja materijalnog zakona koji treba primijeniti, obzirom na vrijeme izvršenja krivičnog djela, Sud je prihvatio pravnu kvalifikaciju optužbe, te optuženog osudio zbog krivičnog djela zločin protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka h) u vezi sa tačkom a), e), f) i k) Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine, u vezi člana 180. stav 1. istog Zakona.

U vezi sa primjenom materijalnog zakona u ovom krivičnom predmetu, sud smatra relevantnim dva zakonska načela: načelo zakonitosti, prema kojem nikome ne može biti izrečena kazna ili druga krivičnopravna sankcija za djelo koje, prije nego što je učinjeno, nije bilo zakonom ili međunarodnim pravom propisano kao krivično djelo i za koje zakonom nije bila propisana kazna (član 3. KZ BiH) i načelo vremenskog važenja krivičnog zakona, prema kojem se na učinioca krivičnog djela primjenjuje zakon koji je bio na snazi u vrijeme učinjenja krivičnog djela, a ako se poslije učinjenja krivičnog djela jednom ili više puta izmijeni zakon, primjenit će se zakon koji je blaži za učinioca (Član 4. KZ BiH).

Načelo zakonitosti je takođe propisano članom 7. stav 1. Evropske konvencije o ljudskim pravima i osnovnim slobodama (u daljem tekstu: EKLJP) i članom 15. stav 1. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima (u daljem tekstu: MPGPP).

Član 7. stav 1. EKLJP propisuje: „Nitko ne može biti proglašen krivim za krivično djelo počinjeno činom ili propustom koji, u času počinjenja, po domaćem ili po međunarodnom pravu nisu bili predviđeni kao krivično djelo. Isto se tako ne može odrediti teža kazna od one koja je bila primjenjiva u času kad je kazneno djelo počinjeno." Na drugoj strani član 15. stav 1. MPGPP propisuje: „Niko se neće smatrati krivim za krivično djelo počinjeno činom ili propustom, koji, u vrijeme počinjenja, nisu predstavljali krivično delo prema domaćem ili međunarodnom pravu. Isto tako, neće se izreći teža kazna od one koja je bila primjenjiva u času kada je krivično djelo bilo izvršeno. Ako se, nakon što je djelo počinjeno, zakonskom

odredbom predvidi izricanje blaže kazne, to će ići na korist počinioca".

Prema tome, ove odredbe propisuju zabranu izricanja teže kazne, ne utvrđujući obavezu primjenu blažeg zakona za učinioca u odnosu na kaznu koja se primjenjivala u vrijeme izvršenja krivičnog djela.

Međutim, stav 2. člana 7. EKLJP propisuje da „Ovaj član ne sprečava suđenje ili kažnjavanje bilo koje osobe za neki čin ili propust koji je u času počinjenja predstavljao krivično djelo u skladu s općim načelima prava priznatim od civiliziranih naroda". S druge strane, stav 2. člana 15. MPGPP glasi „ništa u ovom članu ne sprečava suđenje i kažnjavanje bilo koje osobe za neki čin ili propust koji je u vrijeme počinjenja predstavljao krivično djelo prema općim pravnim načelima koja priznaje međunarodna zajednica".

Član 7. stav 2. EKLJP i član 15. stav 2. MPGPP sadrže odredbe koje su izuzeci u odnosu na pravilo utvrđeno članom 7. stav 1. EKLJP i članom 15. stav 1 MPGPP.

Konačno, isti izuzetak je sadržan u članu 4a) KZ BiH kojim je propisano da Članovi 3. i 4. KZ BiH ne sprečavaju suđenje i kažnjavanje bilo kojeg lica za bilo koje činjenje ili nečinjenje koje je u vrijeme kada je počinjeno predstavljalo krivično djelo u skladu sa općim načelima međunarodnog prava. Time su faktički preuzete odredbe člana 7. stav 2. EKLJP i člana 15. stav 2. MPGPP i omogućeno izuzetno odstupanje od principa iz člana 4. KZBiH, kao i odstupanje od obavezne primjene blažeg zakona u postupcima koji predstavljaju krivična djela prema međunarodnom pravu. To je upravo slučaj u ovom postupku protiv optuženog, jer se upravo radi o inlaiminaciji koja uključuje kršenje pravila međunarodnog prava. Ovakav stav zauzelo je i vijeće Apelacionog odjeljenja Suda BiH.

Država Bosna i Hercegovina je kao nasljednica bivše Jugoslavije ratificirala EKLJP i MPGPP, pa su ovi sporazumi za nju obavezujući i vlasti Bosne i Hercegovine, uključujući i sudove, moraju ih primjenjivati. Stoga je član 4a) KZ BiH samo domaći pravni podsjetnik, jer on nije neophodan da bi se primjenjivali ovi sporazumi. Iz istog tog razloga, ovi sporazumi su obavezujući za sve bosansko-hercegovačke sudove, pa odredba kao što je član 4a) KZ BiH nije neophodna za njihovu primjenu.

Članom 172. KZ BiH propisano je krivično djelo Zločin protiv čovječnosti, koji je članom 5. Statuta MKSJ defmisiran kao određena posebna djela, „kada su ona počinjena u oružanom sukobu, bilo međunarodnog, bilo unutarnjeg kakraktera i usmjerena protiv bilo kojeg civilnog stanovništva". U vrijeme počinjena djela, Zločin protiv čovječnosti nije eksplicitno bio predviđen krivičnim zakonima u Bosni i Hercegovini.

Običajni status kažnjivosti zločina protiv čovječnosti i pripisivanje individualne krivične odgovornosti za njegovo počinjenje u periodu 1992. godine, potvrđen je, od strane Generalnog sekretara UN , Komisije za međunarodno pravo , kao i jurisprudencijom MKSJ i Međunarodnog krivičnog suda za Ruandu (MKSJR) . Ove institucije ocijenile su da kažnjivost Zločina protiv čovječnosti predstavlja imperativnu normu međunarodnog prava ili jus cogens , zbog čega je nesporno daje u

1992. godini Zločin protiv čovječnosti bio dio običajnog međunarodnog prava. Ovaj zaključak je potvrdila i Studija o međunarodnom humanitarnom pravu koju je izradio Međunarodni komitet crvenog križa/krsta. Prema toj studiji „teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava predstavljaju ratni zločin" (pravilo 156), „pojedinici su krivično odgovorni za zločine koje počine" (pravilo 151) i „Države moraju istraživati ratne zločine koje su navodno počinili njihovi državljani ili njihove oružane snage, ili koji su počinjeni na njihovoj teritoriji, te u slučaju potrebe, krivično goniti osumnjičene. Takođe moraju istraživati i druge ratne zločine koji su u njihovoj nadležnosti, te, u slučaju ,potrebe, krivično goniti osumnjičene." (Pravilo 158)

Član 4a) KZ BiH govori o "općim načelima međunarodnog prava". Član 7. stav 2. EKLJP govori o „općim načelima prava priznatim od civiliziranih naroda" ", a član 15. stav 2. MPGPP o „općim pravmm načelima koja priznaje međunarodna zajednica". Kako međunarodno pravo, kao ni EKLJP ne poznaju identičan pojam onom koji se koristi u članu 4. a) KZ-a BiH, to ovaj termin predstavlja ustvari kombinaciju, s jedne strane "principa međunarodnog prava" kakav poznaje Generalna skupština UN i Komisija za međunarodno pravo i "općih principa prava priznatih od strane zajednice naroda" kakve poznaje Statut Međunarodnog suda pravde i član 7. stav 2. EKLJP, kao i član 15. stav 2. MPGPP-a.

Izvjestaj GS UN-a u vezi sa stavom 2. Rezolucije Vijeća sigurnosti br. 808, 3.maj 1993. paragraf 34-35 i 47-48

~ Jean-Marie-Henchaerts and Louise Doswald-Beck; Međunarodno običajno pravo, MKCK, Cambridge University Press, 2005.

Principi međunarodnog prava kako ih poznaje Rezolucija Generalne skupštine 95(1) (1946) i Komisija za međunarodno pravo (1950) odnose se na "Nirnberšku povelju i presudu tribunala", dakle i na zločine protiv čovječnosti. "Principima međunarodnog prava priznatim u Povelji Nimberškog tribunala iu presudi tribunala", koje je Komisija za međunarodno pravo usvojila 1950. godine i podnijela Generalnoj skupštini, Principom VI.c. predviđen je Zločin protiv čovječnosti kažnjiv kao zločin po međunarodnom pravu. Principom I određeno je da: "Svaka osoba koja počini djelo koje predstavlja krivično djelo po međunarodnom pravu, odgovorna je, prema tome i podliježe kažnjavanju". Principom II određeno je da: "Činjenica da domaći zakon ne predviđa kaznu za djelo koje je kažnjivo po međunarodnom pravu, ne oslobađa osobu koja je počinila to djelo odgovornosti prema međunarodnom pravu".

Praksom Evropskog suda za ljudska prava naglašena je primjena odredbe stava 2. člana 7. u odnosu na primjenu stava 1. člana 7. EKLJP u nekoliko sličnih predmeta u kojima je predmet rasprave upravo bilo postojanje i kažnjivost Zločina protiv čovječnosti kao krivičnog djela. U predmetu Kolk i Kislyiy protiv Estonije, Evropski sud „se prisjeća da tumačenje i primjena domaćeg zakona u načelu spada u nadležnost domaćih sudova....", a što je primjenjivo i kada se domaći zakon odnosi na pravila općeg međunarodnog prava ili međunarodnih sporazuma.

Prema tome, krivično djelo Zločina protiv čovječnosti može se u svakom slučaju podvesti pod „opća načela međunarodnog prava" iz člana 4a) KZ BIH. Dakle, bez obzira da li promatrano sa stanovišta međunarodnog običajnog prava ili stanovišta „principa međunarodnog prava", nedvojbeno je da je Zločin protiv čovječnosti predstavljao krivično djelo u inkriminisanom periodu, odnosno da je zadovoljen

princip legaliteta. Pri tome ne treba zanemariti ni činjenicu da se krivičnopravne radnje nabrojane u članu 172. KZ BiH mogu pronaći i u zakonu koji je bio na snazi u relevantnom vremenskom periodu (u vrijeme izvršenja djela), i to u članovima 134., 141., 142., 143., 144., 145., 146., 147., 154., 155. i 186. KZ SFRJ, odnosno da su radnje optuženja bile kažnjive i po tada važećem krivičnom zakonu. Konačno, u vezi sa članom 7. stav 1. EKLJP, sud zapaža da primjenu člana 4a) dodatno opravdava činjenica da je izrečena kazna u svakom slučaju blaža od smrtne kazne koja je bila u primjeni u vrijeme izvršenja djela, čime je zadovoljena i primjena principa vremenskog važenja krivičnog zakona, odnosno primjena „zakona koji je blaži za počinitelja“.

Sud je našao dokazanim da su se u krivičnopravnim radnjama optuženog stekli elementi neophodni za postojanje krivičnog djela progona kao zločina protiv Čovječnosti:

1. da je počinitelj počinio diskriminatorno djelo ili propust;
2. da je tim djelom ili propustom uskraćeno ili narušeno neko osnovno pravo definirano međunarodnim običajnim ili ugovornim pravom;
3. da je počinitelj djelo ili propust počinio sa namjerom diskriminacije na rasnoj, vjerskoj ili političkoj osnovi;
4. da su ispunjeni opći uslovi za zločin protiv čovječnosti iz člana 172. KZ BiH.

Navedeno krivično djelo optuženi je počinio sa direktnim umišljajem, jer iz dokaza provedenih u postupku, proizilazi daje optuženi u momentu izvršenja krivičnog djela bio svjestan da svojim postupcima krši pravila međunarodnog prava i očigledno je svojim radnjama želio prouzrokovati zabranjenu posljedicu, pa bez obzira što je optuženi počinio više raznovrsnih radnji (ubistvo, zatvaranje, mučenje, progon i druga nečovječna djela slične prirode), kao i više istovrsnih radnji (ubistvo, zatvaranje, mučenje, progon više lica u različito vrijeme i u više navrata), sud nalazi da se u konkretnom slučaju radi samo o jednom krivičnom djelu, Zločinu protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka h) KZ BiH - progon, jer je u pitanju jedinstveno krivično djelo bez obzira na broj i različitost izvršenih krivičnopravnih radnji. Krivičnopravna radnja progona sadrži u sebi elemente krivičnopravnih radnji i ubistva, zatvaranja, mučenja i drugih nečovječnih djela (član 172. stav 1. tačke a), e), f) i k)). Ovakvo tumačenje zauzeo je i MKSJ, prema čijoj jurisprudenciji, u slučaju da je krivičnopravna radnja progona počinjena u vezi sa radnjom ubistva i drugim nečovječnim djelima, elementi krivičnopravne radnje ubistva i drugih nečovječnih djela su sadržani u krivičnopravnoj radnji progona. Žalbeno vijeće MKSJ je zaključilo daje krivično djelo progona uže definirano nego krivično djelo ubistva i nehumanih djela kao zločina protiv čovječnosti jer progon, uz činjenice neophodne da se dokažu ubistvo i nehumana djela, zahtijeva i dokaz materijalno različitog elementa diskriminatorne namjere prilikom počinjenja djela. Do istog zaključka je došlo i Žalbeno vijeće u predmetu Krnojelac, konstatirajući da „nehumana djela kao zločin progona obuhvataju nehumana djela kao zločin protiv čovječnosti...“. Optužba navodi brojne argumente o tome da se krivično djelo progona može počiniti i na mnogo drugih načina, a ne samo putem ubistva i nehumanih djela. Ova primjedba je tačna, ali potpuno irelevantna. Kada se optužba za progon temelji na ubistvu i nehumanim djelima, i kad se takva optužba dokaže, optužba ne mora dokazati nikakve dodatne činjenice kako bi postigla osudu za ubistvo ili nehumana djela. Postojanje dokaza da

je optuženi počinio progon putem ubistava ili nehumanih djela nužno podrazumijeva i da je dokazano počinjenje ubistva i nehumanih djela na osnovu člana 5. (Statuta MKSJ). Ta djela su tada obuhvaćena krivičnim djelom progona".

S obzirom na utvrđeno činjenično stanje i nastalu posljedicu, te uzročnu vezu između istih, sud je optuženog oglasio krivim za krivično djelo Zločin protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka h) u vezi sa tačkom a), e), f) i k) Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine, u vezi člana 180. stav 1. istog Zakona, te ga za navedenu krivičnopravnu radnju osudio na kaznu zatvora u trajanju od 12 /dvanaest/ godina, smatrajući pri tome da je ista vrsta krivične sankcije srazmjerna stepenu društvene opasnosti djela, težini djela i optuženog kao njegovog počinioaca, te da će se sa istom postići opšta svrha krivičnih sankcija i svrha kažnjavanja u smislu odredaba iz člana 39. KZ BiH.

Prilikom odmjeravanja kazne, sud je optuženom od olakšavajućih okolnosti cijenio činjenicu da je optuženi u vrijeme počinjenja djela bio relativno mlad čovjek, da nije uživao komandnu ili drugu važnu ulogu u lancu odgovornosti, te da se optuženi korektno držao pred sudom, kao i daje porodičan čovjek, a posebno činjenicu da se sam predao pravosudnim organima u Bosni i Hercegovini, a od otežavajućih okolnosti Sud je našao u činjenici počinjenja više raznovrsnih radnji počinjenih u više navrata, čime je ispoljio izvjesnu upornost u počinjenju djela.

Na osnovu člana 56. KZ BiH, optuženom će se u izrečenu kaznu zatvora uračunati vrijeme koje je od 10.10.2005. godine pa nadalje proveo u pritvoru, a na osnovu člana 188. stav 4. ZKP BiH optuženi je oslobođen dužnosti plaćanja troškova krivičnog postupka, jer je trenutno u pritvoru, a ujedno je i nezaposlen, pa po ocjeni suda optuženi nema sredstava iz kojih bi troškove namirio.

Odlučujući o imovinskopravnim zahtjevima oštećenih, Sud je na osnovu odredbe člana 198. stava 2. Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine, oštećene Hasana Osmančevića i Sadmira Alibegovića sa postavljenim, te Suada Šabića, Zikriju Bahtića, Adila Draganovića, Ismeta Kolakovića, Redžepa Zukića, Rufada Zukića, Nijaza Halilovića, Mehmeda Mujagića, Redžu Kurbegovića, Zikreta Zukića, Adema Seferovića, Sakiba Muhića, Mirzeta Karabega, Nihada Ključanina, Enisa Sabanovića, Ejuba Dedića, Senada Šupuka i Osmana Talića sa eventualnim imovinskopravnim zahtjevom, uputio na parnicu, obzirom da bi utvrđivanje činjenica u pogledu visine imovinskopravnog zahtjeva iziskivalo duže vrijeme, što bi samim tim i postupak produžilo, zbog čega je Sud iste i uputio na parnicu.

Zapisničar

PREDSJEDNIK VIJEĆA
S U D I J A
Davorin Jukić

Protiv ove presude može se podnijeti žalba ApelacionoVn vijeću Suda BiH u roku od 15 /petnaest/ dana od dana prijema pismenog otppravka presude.